

Lluc

NÚM. 803 / 1998

500 Ptes. (IVA inclòs)

La Reforma de l'Estatut

Bartomeu
Bennàssar
o l'ètica de
l'home

Identitat
illenca i
catalanitat

GRUP SOCIAS Y ROSSELLÓ

**ELÈCTRICA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**

**DISTRIBUÏDOR MATERIAL ELÈCTRIC
I IL-LUMINACIÓ**

**LA INDUSTRIAL Y AGRÍCOLA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**

**MAQUINÀRIA PER A LA INDÚSTRIA,
CONSTRUCCIÓ, EINES, PERNS,
ACER...**

**MENORCA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**

**DISTRIBUÏDOR MATERIAL
ELÈCTRIC
I IL-LUMINACIÓ
DEPARTAMENT TÈCNIC**

**EIVISSA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**

**ELECTRODOMÈSTICS,
IMATGE I SO**

**CENTRAL MAYORISTA ELECTRODOMÈSTICOS
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**

**ELECTRODOMÈSTICS,
IMATGE I SO**

**MAIPRET
SUMINISTROS INDUSTRIALES, S.A.
QUADRES ELÈCTRICS**

**CENTRALITZACIÓ COMPTADORS,
QUADRES DISTRIBUCIÓ, QUADRES
PROTECCIÓ, EQUIPS AUTOMÀTICS,
P/COMPENSACIÓ ENERGIA REACTIVA**

**MAIPRET
SUMINISTROS INDUSTRIALES, S.A.
LLAUNERIA**

**DISTRIBUÏDOR LLAUNERIA,
AIRE CONDICIONAT, SANITARIS
I MOBILIARI DE BANY**

El millor servei a la seva disposició

**ELÈCTRICA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**

Magatzem General i Vendes:
Gran Via Asima, 3 - Tel. 43 00 34
Nureduna, 3
Tels. 46 23 00 - 46 28 00
Sucursal a Manacor:
Ctra. Palma-Artà, km 47,200
Tel. 84 31 31

**MENORCA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**

Poligon Industrial
Cap Negre
Tel. 36 68 15

**EIVISSA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**

C/. Bisbe Abad y Lasiera, 48
Tel. 31 09 93

**LA INDUSTRIAL Y AGRÍCOLA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**

Nureduna, 3 - Tel. 46 23 00
Gremi Ferrers, 38 - Tel. 43 14 12
Sucursal a Manacor:
Ctra. Palma-Artà, km 47,200
Tel. 84 31 31

**CEMESA
SOCIAS Y ROSSELLÓ, S.A.**

Gran Via Asima, cant. Gremi Ferrers
Tels. 43 23 74 - 43 23 75

**MAIPRET
SUMINISTROS INDUSTRIALES, S.A.**

Gremi Ferrers, 38
Quadres elèctrics:
Tel. 43 10 84
Llauneria:
Gran Via Asima, 3
Tel. 43 00 86

LLUC

REVISTA BIMESTRAL
ANY LXXVIII
MARÇ-ABRIL 1998
Núm. 803

Informació i correspondència

Revista LLUC
Plaça Pelegrins, 1
07315 Lluc (Mallorca)
Tel. 971 51 70 25
Fax 971 51 70 96
Apartat de correus 619
07080 Palma (Mallorca)

Director

Damià Pons i Pons

Conseller Delegat

Ramon Ballester i Vives

Consell de Redacció

Gaspar Alemany i Ramis
Josep Amengual i Batle
Francesc Bujosa i Homar
Miquel Gayà i Sitjar
Pere Fullana i Puigserver
Gabriel Janer Manila
Maria de la Pau Janer Mulet
Joan Mas i Vives
Joan Mir i Obrador
Lleonard Muntaner i Mariano

Administradors

Joan Arbona i Colom
Josep Riera i Vila

Subscripcions: 2.500 ptes. anuals
Estranger: 3.100 ptes. anuals
Preu d'aquest exemplar: 500 ptes.

Els articles publicats en aquesta revista expressen únicament l'opinió dels seus autors

Il·lustració de la portada:

Fotografia de l'arxiu del
Parlament de les Illes Balears

Edició realitzada per

Taller Gràfic Ramon
Jaume Balmes, 43 • Tel. 971 75 44 32
07004 Palma (Mallorca)
E-mail: tgramon@mx3.redestb.es

Dipòsit Legal: P.M. 276-1958
I.S.S.N. 0211-092 X

S U M A R I

Pàg.

2

El Parlament de les Illes Balears ha aprovat un projecte de reforma de l'Estatut. El seu contingut representa una passa cap endavant en relació a la situació actual, malauradament, però, encara serem un país amb un autogovern limitat i insuficient, fins i tot inferior al d'altres comunitats autònomes que ni de lluny tenen uns elements nacionals i geogràfics tan marcats com els nostres.

3

El diputat Antoni Alorda, que formà part de la ponència que va treballar el projecte de reforma de l'Estatut, analitza i valora els continguts, amb els corresponents guanys i renúncies, de la norma legislativa que d'aquí uns mesos serà aprovada per les Corts Generals de l'Estat i que, com a conseqüència, delimitarà el marc de l'autogovern del nostre país durant els propers anys.

9

Bartomeu Bennàsser, capellà, moralista i sociòleg, és un dels grans analistes de la societat mallorquina de les tres darreres dècades. Des de la lucidesa i el compromís, n'ha diagnosticat els mals i n'ha marcat els camins de la rectificació. Nadal Bernat i Pere Muñoz l'han convidat a parlar.

13

Blai Bonet morí el desembre de l'any passat. La seva obra ja fa temps que ocupa un lloc d'honor en les lletres catalanes. La seva persona, indesligable de la condició d'escriptor, ja pertany a l'àmbit de la llegenda. Joan Guasp ens ofereix un retrat literari sobre aquest santanyiner genial, sempre dotat d'un jo poderós i polièdric.

15

El teatre d'Alexandre Ballester és una de les grans fites de la dramàtica catalana dels anys setanta. L'any passat el Teatre Principal en va recuperar *Dins un gruix de vellut*, enguany Magisteri Teatre ha fet el muntatge de *Fins al darrer mot*. Maria Magdalena Alomar, una estudiosa del teatre mallorquí, en fa el comentari.

17

Mateu Morro fa una reflexió sobre el concepte d'identitat —ben present en el

Universitat de les
Illes Balears

debat intel·lectual d'ara mateix i tot seguit el relaciona amb els mallorquins i amb la consciència i la percepció que en tenen.

20

A *Porreres contra els botiflers* (1908), Bartomeu Prohens ens conta un episodi succeït a aquesta vila mallorquina durant la guerra de Successió.

25

El professor Joan Miralles evoca la seva coneixença de l'homenot Joan Corominas i comenta aspectes diversos i valuosos de les seves obres filològiques, absolutament gegantines.

29

El retard en l'aparició d'aquest número de la revista ens permet acollir la malaurada notícia del traspàs de Miquel Gayà i Sitjar. En l'actualitat era membre emèrit del nostre consell de redacció i, anys enrera, va ser col·laborador habitual de «Lluc», i fins i tot director de fet en el període inicial de la seva publicació en català, a partir de 1968. El P. Ramon Ballester va fer l'homilia a la seva missa exequial. Hem volgut reproduir-la a la secció *L'ESGLÉSIA NOSTRA*.

32

A *LA CIUTAT DELS LLIBRES* l'historiador Guillem Morro fa el comentari crític de la tesi doctoral de Gabriel Ensenyat que l'editorial Moll acaba de publicar amb el títol *La reintegració de la Corona de Mallorca a la Corona d'Aragó (1343-1349)*.

34

La bona salut de les nostres editorials permet que anem presentant cada dos mesos un bon floret de novetats, sobretot en l'àmbit dels estudis històrics.

NOTA DE LA REDACCIÓ

Les il·lustracions que acompanyaven l'article de Jordi Vidal *Poesia i aviació a Mallorca* del passat número 802 corresponien en realitat a una entrevista (encara inèdita) que havia fet l'autor al seu pare (el Coronel Manuel Vidal) amb motiu del quaranta aniversari de la Guerra d'Ifni (1958). Lamentam aquesta errada.

UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

5103914916

És la reforma d'Estatut que ens mereixem?

És ben coneguda aquella opinió que diu que els pobles sempre tenen els governs que es mereixen. Encara que per ventura sigui una simplificació, és inqüestionable que de l'aplicació de les pràctiques de la democràcia fonamentades en el sufragi universal se'n deriva una correspondència entre la voluntat col·lectiva i les normes juridicopolítiques per les quals es regida la societat. L'Estatut d'Autonomia de les Illes Balears —aconseguit, potser seria més exacte emprar el mot atorgat, ara ha fet quinze anys— fou un reflex de les mancances de consciència autonòmica de la ciutadania, però també, i molt especialment, de l'escassa capacitat dels dos partits majoritaris, aleshores UCD i PSOE, de fer-se escoltar davant les seves pròpies cúpules centrals dirigents. A les Balears hi havia hagut la demanda d'un Estatut que s'ajustàs al model definit per l'article 151 de la Constitució. Allò que semblava que era la voluntat ferma dels partits que tenien representació a les Corts Generals va resultar més fràgil que un castell de cartes: el buf d'un pacte autonòmic signat a un despatx de Madrid el va enderrocar. A partir d'aleshores la nostra autonomia sempre ha estat la que han decidit que fos uns dirigents polítics estatals que ni tan sols s'han cregut obligats a consultar els seus correligionaris balears.

La recent aprovació pel Parlament del projecte de reforma d'Estatut torna ser altra volta la repetició de la història de sempre. Tots els portantveus han dit que haurien volgut que les Balears fossin considerades una nacionalitat històrica. Al final, però, el grup majoritari hi ha votat en contra perquè a Madrid deuen trobar que són unes pretensions excessives per aquest arxipèlag que aparentment viu feliç en l'opulència i sense cap mena de qüestió nacional pendent de resoldre. A més, els dos grups majoritaris, els mateixos que ho són a nivell de l'Estat, s'han posat d'acord perquè el

nostre Estatut tengui un nivell d'autogovern inferior al de comunitats autònomes com Aragó, Canàries, Andalusia o País Valencià. I la paradoxa és que en aquests altres territoris, el PP i el PSOE sí que han volgut i reivindicat un sostre d'autogovern que fos més elevat que el que han decidit per les Balears. De tot això se'n pot dir subordinació i dependència. Malauradament el paper que l'Estat ha assignat al nostre país és el de província. Dòcil i llunyana, i, a més a més, proveïdora de beneficis econòmics abundants, dels quals tan sols ens en retornen una part mínima.

Pròximament tendrem un Estatut millor que el que ara és vigent. Això és cert. Però també és cert que serà un Estatut amb moltes mancances. El debat sobre el projecte de reforma de l'Estatut s'ha fet sense pena ni glòria. Una ponència parlamentària i escassos titulars de premsa. Ni els partits que s'oposaven a una reforma tan escassa ni els sectors més conscienciats de la societat civil han sabut mobilitzar-se amb plantejaments reivindicatius. L'atonia i la indiferència són una mena d'heura que paralitza qualsevol mena d'il·lusió col·lectiva per l'autogovern. Val a dir que aquest desinterès social conviu amb naturalitat amb una acceptació tàcita, i fins i tot positiva, encara que sense entusiasme, de les institucions autonòmiques. El Govern Balear i els Consells Insulars ja formen part de la normalitat, de la rutina política, i la seva existència no és qüestionada per ningú. Indiferència i, a la vegada, acceptació de l'autonomia com un fet que forma part de les nostres realitats quotidianes. A l'horitzó del nostre futur, no hi ha cap sector social significatiu que deixi d'imaginar-hi la continuïtat de les institucions autonòmiques. La pregunta, però, és la següent: pot donar-se el cas que es faci política pròpia d'una província amb unes eines que en gran mesura permetrien fer un país? ■

■ ANTONI ALORDA

Sobre la reforma de l'estatut

I. L'AUTOGOVERN ASSUMIBLE... PER MADRID

El dia 24 de març el Parlament Balear, amb els vots de PP i PSOE, va aprovar la iniciativa legislativa de Reforma de l'Estatut d'Autonomia. Lamentablement, el més rellevant de la llei és precisament allò en el que no consisteix: la no-equiparació del nostre nivell d'autogovern al que assoliren les anomenades comunitats històriques fa gairebé vint anys.

És prou significatiu que el consens més destacat entre tots els partits consisteixi a qualificar la reforma com a insuficient. Una declaració que no s'expressa just en els passadissos i rodes de premsa si no que s'ha introduït, amb una considerable dosi de cinisme, en la pròpia Exposició de Motius, en la qual s'afirma que la Reforma *"en cap cas no pot esser considerada com un punt i final en les aspiracions d'autogovern sinó un punt i seguit que permeti continuar treballant en endavant per tal d'arribar a assolir la quota de participació política que per la nostra història ens correspon"* (?).

Per tant, si l'exposició de motius és sincera, fins i tot el PP Balear i el PSIB-PSOE estan d'acord en què cal avançar més en l'autogovern. Però no per ara... L'explicació que se'ns dona és que els Estatuts s'han d'anar canviant cada parell d'anys en un "procés obert" (a diferència de la intangible Constitució Espanyola). Un argument poc convincent. En realitat, una realitat més de mig confessada, és que les sucursals polítiques que són el PP i el PSOE illencs han rebut consignes de Madrid i no gosen proposar ni una passa més. Així, doncs, la reivindicació de mallorquins, menorquins i pitiüsos de "comandar a ca nostra" (com resava el lema d'una dissolta Plataforma per l'Autogovern), o d'assolir *"la quota de participació política que per la nostra història ens correspon"* (per dir-ho talment com ho fa l'Exposició de Motius) s'ajorna per a futures revisions. Entre tant, no comptarem amb el nivell de sobirania actual de Catalunya o el País Basc (mentre allà treballen per seguir-lo augmentant), ni tan sols el de Canàries, Andalusia, València o Aragó.

Es traïx així l'**Objectiu bàsic de la Reforma** que havia de ser el d'assumir el màxim autogovern constitucionalment possible. Un objectiu que sí pretenia la non-nata proposta de reforma que aprovà el Parlament Balear l'any 1991 (en període pre-electoral), en la qual s'havia inclòs la fórmula de tancament següent: *"totes les competències que l'Estat no es reserva ex-*

(Foto: Arxiu Parlament de les Illes Balears)

plicitament en la Constitució, seran competència de les Illes Balears". Vet aquí l'esmena clau. Recordem que la Constitució reserva a l'Estat un llistat de competències i que, segons el seu article 149.3: "les competències no atribuïdes expressament a l'Estat per aquesta Constitució podran correspondre a les Comunitats Autònomes en virtut dels Estatuts respectius".

El PP assumia aquest plantejament l'any 91, i amb aquesta postura es va presentar a les eleccions el maig de 1995. Ara disposava de l'oportunitat per demostrar l'autonomisme de què ha bravejat Gabriel Cañellas tots aquests anys..., i per demostrar la seva influència devers Madrid. Els tocava venjar-nos de la humiliació que patírem el setembre de 1995, quan el Congrés de Diputats no es va dignar tan sols a prendre en consideració la proposta de reforma que havia aprovat el nostre Parlament, institució màxima de la sobirania, i que equiparava les Illes Balears a les "comunitats històriques". Una iniciativa que havia dormit durant quatre anys, de manera ignominiosa, en el calaix del President mallorquí del Congrés i que fou rebutjada pocs mesos després de les eleccions autonòmiques. En contrast, l'actual reforma no ha tardat ni dos mesos en arribar a l'ordre del dia del Congrés...

Som un país petit en un món globalitzat i, per tant, diguéssim que el que diguéssim la Constitució, hauríem d'atribuir a àmbits territorials superiors la regulació sobre matèries mercantils, llibertat de circulació, diplomàcia, exèrcit, etc. Però, precisament també perquè som un país petit, l'única manera de què els ciutadans siguem veritables amos dels nostres destins, és que les nostres institucions exerceixin un amplíssim autogovern, perquè la nostra capacitat d'influència en les decisions en fóruns externs és migrada.

La proposta per l'autogovern és una proposta ultrademòcrata: el poder en mans de la ciutadania, del propi país. **Un país d'homes i dones lliures que no volen ser regits per delegats provincials si no per ells mateixos.** La lluita per l'autogovern és la lluita per l'aprofundiment en la llibertat i la democràcia. Que és la llibertat si no el contrari de dependència? El que resulta absurd i anacrònic és que, voluntàriament, decidiguem no exercir competències cabdals per als nostres interessos, pensant, provincianament, que uns externs ho faran millor, malgrat no coneguim la nostra realitat com nosaltres la coneixem o, pitjor encara, se la representin distorsionada, imaginant-nos enmig d'una opulència paradísaca. A més, l'Administració de l'Estat aspira a l'homogeneïtzació cultural espanyola i, per tant, reacciona amb irritació davant els "fets diferencials", i d'una manera especial respecte de la llengua catalana. L'Administració perifèrica de l'Estat a les Illes Balears n'és una bona mostra i segueix sense tractar el català com a llengua pròpia i oficial del país, i això durant tots els mandats, inclòs, naturalment, l'actual, de la sra. Cirer.

Aterrant en les competències concretes que s'haurien d'haver inclòs, i no s'ha fet, destacam, per exemple, la d'establiments penitenciaris, i, sobretot, la de seguretat ciutadana, amb la possibilitat de crear una policia pròpia. És evident que un autogovern és molt feble si no compta amb les forces de seguretat adequades per fer complir les seves lleis. Governar-nos a nosaltres mateixos no pot consistir just en dictar les normes, també hem de comptar amb els mecanismes institucionals per fer-les complir. Si aquest darrer extrem s'ha d'encomanar a l'Estat, la relació de dependència seguirà es-

sent molt intensa, incompatible, de fet, amb un veritable autogovern. A més, l'autonomia exigeix una administració integrada plenament en el propi país i aquest objectiu només pot afrontar-se de manera ambiciosa amb una policia pròpia. Per altra banda, són molts els teòrics que es pronuncien de manera molt crítica sobre el model policial actual, amb 8.000 cossos de policies locals i dos cossos estatals, guàrdia civil i policia nacional. Una policia d'abast autonòmic estretament vinculada amb la policia local i ben coordinada a nivell supraautonòmic, suposa una simplificació que redundaria en benefici de l'eficàcia policial.

El Règim local és, per ventura, la novetat més rellevant que incorpora aquesta esquifida reforma. Es tracta d'una matèria important per regular aspectes adjectius dels ajuntaments i dels consells, respectant-ne l'autonomia. De tota manera, la llei de règim local estatal, de l'any 1985, ja va atorgar àmplies potestats normatives a les Comunitats Autònomes, de les quals no ha volgut fer ús el Govern popular.

Tres competències més tanquen el llistat de les incorporacions: ordenació farmacèutica, centres de contractació de mercaderies i valors, i els referèndums, sempre en el marc de la normativa bàsica que dicti l'Estat.

En molts de casos el plantejament ha estat incrementar la *qualitat* d'una competència que ja s'ostenta, això és, considerar-la "exclusiva", en comptes de reservar-nos només el desplegament de la normativa estatal o la simple execució material. Aquest és el cas de les competències sobre centres de contractació i terminals de càrrega en matèria de transports; caixes d'estalvi i institucions de crèdit cooperatiu públic i territorial; comerç interior i defensa dels consumidors i usuaris; i les denominacions d'origen; totes les quals han passat de ser de desplegament normatiu a "exclusives". Mentre que les activitats classificades han passat de la simple execució a ser considerades entre les competències de desplegament normatiu (una ampliació imprescindible car el Parlament ja havia aprovat una llei d'activitats classificades amb una cobertura estatutària més que dubtosa).

Això no obstant, els increments competencials aprovats encara no han suposat la nostra equiparació qualitativa respecte d'altres Estatuts. Així succeeix, per exemple, en competències com l'estatut dels funcionaris i la regulació de la responsabilitat de les administracions públiques; les normes processals i administratives pròpies de l'organització de la Comunitat Autònoma; l'ecologia i medi ambient; infància; foment de l'activitat econòmica; associacions; règim local; ordenació farmacèutica, etc. El PP fins i tot es negà a introduir com a competències de desplegament títols que el Govern ja ha utilitzat, d'una manera temerària. És el cas de protecció civil o la reserva al sector públic de recursos o serveis essencials i la capacitat d'intervenir en empreses quan així ho exigeixi l'interès general.

Respecte del títol "mitjans de comunicació", hagués resultat molt convenient explicitar la possibilitat de crear mitjans propis, especialment audiovisuals. La importància de la precisió rau en què l'Estat mantén la competència exclusiva en telecomunicacions i que la regulació centralista que se n'ha fet, defineix la televisió com un servei públic de titularitat estatal. Per tant, era convenient garantir l'obligació de l'Estat de concedir-nos freqüències, més enllà del tercer canal de televisió (el dret al qual, per cert, tampoc no es ferma estatutàriament,

com han fet d'altres Comunitats Autònomes). Tampoc tingué èxit la proposta de què la llengua vehicular dels mitjans propis fos el català i que es regulàs l'ús de la llengua catalana en els altres mitjans.

Respecte de les competències de simple execució, la novetat més important es refereix a la gestió de l'assistència sanitària de la Seguretat Social. S'ha dit que la transferència de l'INSALUD és l'avenç competencial més destacat de la reforma, una afirmació molt qüestionable, ja que l'Estatut actual (art. 10.12), ja recull la "sanitat" com a competència "exclusiva". Sembla lògic interpretar que el terme "sanitat" inclou totes les matèries i els serveis públics que hi estan relacionats. En qualsevol cas, és cert que s'està fent una lectura intolerablement restrictiva, basti recordar com exemple el cas omís que ha fet l'Estat del Pla de l'Ordenació Sanitària aprovat pel Govern l'any 87. Per això, coincidim en la conveniència d'una redacció més explícita. El que no és raonable és que aquesta redacció es faci circumscriuint-se a la pura execució o gestió de l'assistència sanitària, sense capacitat normativa i sense cap referència a la Seguretat Social. La Constitució només reserva a l'Estat, la sanitat exterior, i les bases i la coordinació general de la sanitat, com també la legislació bàsica i el règim econòmic de la Seguretat Social, sense perjudici que les Comunitats Autònomes n'executin els serveis. Així idò, les Comunitats Autònomes poden assumir el desplegament legislatiu i l'execució de gairebé totes les matèries de l'ordenació sanitària i seguretat social, i així ho han fet els Estatuts Basc, Català, Gal·lec, l'andalús, el valencià o el canari. I cal entendre que el nostre també ho havia fet pel que fa a la "sanitat" i ara tan sols calia aclarir-ho i assumir també competències en Seguretat Social, inclosa la gestió del règim econòmic (respectant, per imperatiu constitucional, els criteris de caixa única i de solidaritat financera).

Les altres tres novetats són l'Institut Social de la Marina, la participació en el sector públic estatal i la competència en crèdit, banca i assegurances. Aquesta darrer títol la majoria d'Estatuts l'inclouen entre les competències de desplegament normatiu, i no de simple execució (i, a més, alguns, esmenten explícitament els fons de pensions).

Així doncs, de fet, la reforma no ha servit per avançar cap al model de "administració única", això és, que l'aplicació sobre el territori de les Illes Balears de les determinacions que emanin dels òrgans de l'Estat o la Unió Europea, s'encomani a l'Administració autonòmica (o insular, o fins i tot municipal). És un objectiu ben higiènic el d'eliminar la duplicació d'administracions. En nom de l'eficàcia i de l'autogovern, cal apostar per la desaparició de l'administració perifèrica de l'Estat, de la mateixa manera que la Unió Europea no ha desplegat la seva administració pels Estats membres.

En una línia ben oposada, es denegaren propostes per gestionar i exercir la policia del domini públic marítimo-terrestre, el Centre de Gestió Cadastral o la transferència íntegra de l'INEM, per afrontar amb més garanties la problemàtica específica del treball a les Illes Balears, evitant els actuals solapaments entre administracions i les seves respectives estratègies cap a la plena ocupació.

El que sí ha fet el text aprovat és pseudoatribuir-nos una competència important, la gestió dels Ports i Aeroports d'interès general. L'Estatut salva la declaració constitucional de

Sala del Senat (Foto: Arxiu Parlament de les Illes Balears)

què aquesta matèria és competència exclusiva de l'Estat, afirmant que la gestió serà del Govern "sempre que l'Estat no se'n reservi la gestió". Per això parlem de pseudoatribució, car, realment, resta en mans de l'Estat decidir la transferència o no. Ara bé, no hi ha dubte que el reconeixement de la competència, malgrat sigui en aquests termes, gairebé ridícul, és políticament compromès. Per això, hagués estat interessant utilitzar el mateix mecanisme per a d'altres matèries: trànsit i circulació de vehicles a motor, correus i telecomunicacions, etc.

Respecte de les competències en matèria internacional, tampoc s'ha volgut introduir en l'Estatut cap salvaguarda per evitar que, en base a la competència exclusiva de l'Estat sobre relacions internacionals, aquest recuperi la gestió de competències que han estat efectivament transferides. El text de l'Estatut català (recentment incorporat, en termes fins i tot més amples, en l'Estatut de Canàries) recull que l'Estat ha de consultar el Govern autonòmic a l'hora de celebrar tractats internacionals que afectin matèries de competència autonòmica, i és aquest Govern l'encarregat de la seva posterior execució.

II. NACIONALITAT O COMUNITAT HISTÒRICA? PROVÍNCIA ESPANYOLA

En el moment de presa en consideració de la llei de Reforma, la proposta d'article primer de l'Estatut proclamava que les Illes Balears són una nacionalitat. Una declaració que el PP, posteriorment, trobà massa agosarada i que va esmenar deixant el text actual: "El poble de les Illes Balears, com a ex-

pressió de la seva identitat històrica i dins la unitat de la nació espanyola, es constitueix en comunitat autònoma.

En realitat el canvi no té cap conseqüència jurídica immediata, però ningú qüestiona que és un debat clau per definir què som i què volem ser com a país. Per condicionar la percepció que de nosaltres tendran a la resta de l'Estat i fins i tot la nostra autopercepció com a poble. Si no consideram que els nostres fets identitaris ens conformen com una nacionalitat, tendrem credibilitat per reclamar que se'ls respecti i reconegui? Si no ens afirmam com a nacionalitat, renunciem a ser-hi tractats. I això té innegables repercussions polítiques.

Objectivament, és indubtable que reunim els requisits d'una nacionalitat (un eufemisme de compromís de què feren ús els constituents), una identitat diferent de la resta de l'Estat, compartida a grans trets amb els Països Catalans: un dret civil propi, institucions d'autogovern històriques i som un país arxipel·làgic. Però, en sociologia política, fa falta un ingredient fonamental: la voluntat de ser. Jurídicament, som el que els textos legals diuen que som.

L'opció del PP, negant la nostra condició de nacionalitat, és legítima, naturalment, però, com a mínim, cal exigir-los franquesa. Que l'enfrontament ideològic a l'arena política sigui lleial. El que no és sofridor és haver de suportar les periòdiques declaracions d'encès nacionalisme de Jaume Matas. No hi ha dubte que el PP-Balear és nacionalista, nacionalista de l'única nació que se cita en el nostre Estatut. De manera clarificadora, el PP es va negar a suprimir de l'Estatut el terme *Nació* quan es referia a l'Estat. Als arguments de pedagogia terminològica en favor del reconeixement de la plurinacionalitat de l'Estat, els constestà el ponent del PP, de manera categòrica, explicant-nos que, a Espanya, de Nació només n'hi havia una.

L'esmena que sí es va acceptar fou la de suprimir l'expressió "Comunitat Autònoma" en el nom propi del país, així el text del segon incís de l'article primer queda així: "*La denominació de la Comunitat Autònoma és Illes Balears*". En conseqüència, el nom oficial del President serà el de President de les Illes Balears, i, de manera anàloga, el Parlament, el Govern, el Butlletí Oficial, etc.

III. DE LA NO EQUIPARACIÓ DE LA LLENGUA CATALANA AMB LA CASTELLANA. O DEL FALS BILINGÜISME

Una comunitat d'individus esdevé una nació quan té alguns elements cohesionadors que els fan sentir que comparteixen vivències i projectes comuns, que són un grup amb personalitat pròpia, diferent dels que els envolten. Sense somni col·lectiu, no hi ha país, diu Melià a "Els Mallorquins".

La llengua pròpia del país és la llengua catalana i, a partir d'aquesta constatació, les institucions públiques s'han de comprometre a què esdevengui un catalitzador de la concòrdia social, que esdevengui un element de trobada (per ventura el principal) de tots els ciutadans que viuen a les Illes Balears, sigui quina sigui la procedència o nissaga. Cal evitar que hi hagi col·lectius que en visquin al marge per evitar secessionismes i guetters lingüístics. No hi ha d'haver mallorquins més mallorquins que uns altres. En el repte de fer un sol país, cohesionat i pròsper, l'aposta per la llengua pròpia és decisiva. Per això és especialment greu que el PP-Balear, després d'haver admès en ponència, introduir un plus de compromís a favor de la llengua pròpia, se'n desdigués posteriorment.

La reacció del PP respecte de la proposta del grup nacionalista PSM d'equiparar l'oficialitat del català amb la del castellà, és ben expressiva del posicionament del Govern. Es proposava, no un plus a favor de la llengua pròpia com semblaria raonable, si no la pura equiparació. Ni més ni pus. Que de l'oficialitat del català se'n derivassin els mateixos drets i deures que la Constitució preveu respecte del castellà. Davant proposta tan "revolucionària", el PP s'esqueixà públicament les vestidures, amb una irresponsabilitat esfereïdora, per evitar una conseqüència que ells qualificaven de "nefasta": el deure de conèixer la llengua catalana. És a dir, que el deure de saber castellà no provoca cap animadversió, ni tan sols entre els ultraliberals, però si el català s'equipara al castellà aleshores sembla que s'atempta als drets humans fonamentals i trontolla tot el sistema de convivència (!!).

Per ventura convé aclarir que el que comporta l'obligatorietat de conèixer una llengua és que els ciutadans no en poden al·legar ignorància (i això en cap cas en processos penals). Poc més. Res a veure amb exercir extorsions i coaccions sobre els ciutadans perquè aprenguin l'idioma, com s'apuntava demagògicament des del PP. Absurds, que, curiosament, ningú havia deduït mai de l'obligatorietat de conèixer el castellà, però que el PP no ha tengut escrúpols d'escampar, jugant amb un tema socialment tan delicat. Tot plegat una simple cortina de fum per camuflar el veritable objecte del debat. En definitiva, per al PP (com també per al Psoe), l'oficialitat del català no és de la mateixa substància que la del castellà. Per si qualcú en tenia dubtes...

Tampoc no es va aprovar que la llengua catalana fos la llengua d'ús preferent en l'ensenyament ni la necessitat d'exigir un coneixement escaient de la llengua catalana per accedir a la funció pública a les Illes Balears, no assumint, per tant, que és el funcionari qui ha d'estar preparat per millor servir al ciutadà i no a l'inrevés.

IV. DE LES INSTITUCIONS

Aquest és el bloc en el qual el nivell de consens assolit ha estat més notable, tot i les discrepàncies sobre el paper dels Consells Insulars. En destacam les següent modificacions:

1. Respecte del Parlament, s'estableix que el vot dels diputats és personal i indelegable; s'elimina la prohibició de remuneracions fixes dels diputats; i s'amplia el període de sessions de quatre a vuit mesos. El nom de la capital és Palma, substituint el de Palma de Mallorca...

En canvi, no es va acceptar, per exemple:

a) que es recollissin algunes formes de control del Parlament a l'executiu, una funció a la qual l'actual Estatut no fa gairebé cap esment, mentre que en dret constitucional comparat es dediquen capítols sencers a aquesta funció fonamental del legislatiu. En concret, el PP es va negar a què la creació de comissions d'investigació es decidís per una cinquena part dels diputats, i, per tant, se segueix exigint la majoria absoluta.

b) que les lleis de la Comunitat Autònoma es publiquin en el Butlletí Oficial de l'Estat en les dues llengües oficials. Ben al contrari, el PP es va obstinar en mantenir, a l'article 27, que "*la versió castellana serà la que es trametrà al BOE*", una precisió absurda i impròpia d'un text estatutari.

2. Respecte del President, no s'incorpora cap novetat des-tacable. La qüestió més polèmica fou la conveniència o no d'introduir la potestat del President de dissoldre el Parlament. Una fórmula d'equilibrament de poders habitual en els règims parlamentaris occidentals. En el primer esborrany del PP sí s'havia previst (tot i que amb molts d'entrebancs). Al final, no s'aprovà per mor dels inconvenients derivats de mantenir la doble condició de conseller-diputat, que PP i PSOE defensaven. Es perd així un recurs constitucional molt adequat per resoldre crisis polítiques com les que s'han viscut durant aquesta legislatura, davant les quals, la millor solució hagués estat apel·lar a les urnes.

El PP tampoc va acceptar que, en el cas de dissolució avançada del Parlament, les noves eleccions no haguessin de coincidir necessàriament amb les locals.

Tampoc s'aprofità la reforma per regular els motius de cessament del President, molt deficientment recollits en l'Estatut actual. S'hauria d'eliminar, per exemple, un despropòsit que va introduir la llei d'incompatibilitats d'alts càrrecs segons la qual és el propi Govern, en comptes del Parlament, qui declara la incompatibilitat del President. És absurd. Tampoc s'incorporà al text que el President, a més de no poder ostentar altres càrrecs públics, no pot exercir activitats professionals o mercantils, una previsió d'incompatibilitats que figura en la immensa majoria de les constitucions del nostre entorn.

3. Respecte del Govern, s'elimina la limitació del seu nombre, que l'Estatut vigent fixa en vuit membres.

4. Respecte dels **Consells Insulars**, podem dir que s'ha produït un sol canvi, però prou rellevant, modificant el disseny de la doble condició diputats-consellers insulars.

En primer lloc, s'amplia el règim d'incompatibilitats. Fins ara només el President del Govern i el President del Parlament no podien ser consellers insulars, ara s'hi afegiran els membres del Govern, els senadors i els portants dels grups parlamentaris (tret del mixt). Una novetat prou interessant, en especial a Mallorca, ja que fins ara el cap de llista era el líder tan a nivell balear (Govern-Parlament) com a nivell mallorquí (Consell Insular). Ara, la incompatibilitat dels portants pot suposar una modificació en el repartiment de rols en els partits.

Però, a més, es contempla la possibilitat, fins ara inexistent, de la dimissió d'un dels dos càrrecs (diputat o conseller) sense perdre la condició de l'altre. Això no obstant, s'estableix un límit a les dimissions voluntàries, el qual consisteix en què, el conjunt de totes les renunciacions, tant les derivades d'incompatibilitats com les voluntàries, no podran superar el cinquanta per cent dels electes de cada candidatura a cada circumscripció electoral (tret de Formentera).

PP i PSOE es mantingueren fermes en la defensa de la llista única. Els altres defensàvem que les tasques parlamentàries en un veritable autogovern, i l'exercici d'un control eficient del Govern, són funcions de prou envergadura com per haver de compatibilitzar-les, obligatòriament, amb la direcció dels Consells, sobretot si aquests esdevenen els governs de cada illa, i gestionen el gruix de les competències autonòmiques. A més, com hem vist en parlar de la dissolució del Parlament, com la llista única fa grinyolar els mecanismes clàssics d'equilibris de poder del sistema parlamentarista.

En qualsevol cas, la introducció dels canvis esmentats són una millora a la situació actual, malgrat la manca d'elegància democràtica de preveure, com a marge de maniobra personal i dels partits, la dimissió voluntària.

La resta de propostes referides als Consells, totes elles a favor d'un major protagonisme d'aquestes institucions, foren avortades pel PP. És significatiu, per exemple, que el PP es negàs a establir terminis per transferir competències als Consells. De totes maneres, cal reconèixer que l'Estatut actual permet un desenvolupament confederal de l'autonomia, i, per tant, si no s'ha dut a terme ni una simple descentralització, ha estat per manca de voluntat política i no pel disseny estatutari.

El debat sobre el paper dels Consells ha tornat quedar ajornat, i, mentre no es resolgui assenyadament, serà una font de superposicions administratives i d'ineficàcies, les quals poden contribuir al descrèdit de les institucions d'autogovern.

Un altre tema que tampoc no es va abordar és el de clarificar la "naturalesa jurídica" dels Consells: local i/o autonòmica. Un debat de certa transcendència que hauré d'ometre atesa la seva complexitat tècnica.

5. Els Ajuntaments. L'Estatut no incorpora compromisos de caràcter municipalista.

6. D'altres institucions. L'Estatut millora la regulació de la figura del Síndic de Greuges i introdueix tres institucions que fins ara no contemplava: el Consell Consultiu, com òrgan superior de consulta; el Consell Econòmic i Social de les Illes Balears; i la Sindicatura de Comptes.

7. De l'organització judicial. Cal remarcar dues modificacions. La primera consisteix a preveure com a mèrit preferent en els concursos a places de jutges, notaris i registradors a les Illes Balears, el coneixement del dret civil propi (només el dret civil -?-?) i del català (no s'acceptà que fos un requisit). La segona, que la terna que el Parlament proposa al Consell General del Poder Judicial per nomenar magistrats al Tribunal Superior de Justícia de les Illes Balears s'hagi d'aprovar per tres cinquenes parts de la Cambra. S'evitarà així reeditar la grollera actuació del grup parlamentari popular en la substitució del magistrat sr. Zaforteza.

El que no es va acceptar és que fos el Govern qui fixàs les demarcacions territorials dels òrgans jurisdiccionals i de les notaries i registres públics, com es fa a Catalunya o el País Basc.

V. SOBRE EL FINANÇAMENT

No es produeixen tampoc novetats destacades respecte de l'Estatut actual, però sí respecte de la proposta de 1991, ja que la reforma renuncia a reivindicar el règim de concert econòmic, això és, que la recaptació dels ingressos resti en mans de l'autonomia, la qual pagaria a l'Estat la seva quota-part dels serveis generals més una aportació al repartiment solidari. Ni tan sols es va voler reivindicar la transferència de la simple recaptació, avançant cap a l'administració única, malgrat es transferissin a l'Estat els mateixos ingressos que fins ara.

El PP tampoc es va sumar al consens de la resta de grups de reclamar la transferència dels impostos especials.

El que sí s'incorpora és que les Corts Generals han d'aprovar una llei que reguli "*el reconeixement específic del fet diferencial de la insularitat*" (sic), però no es va voler concretar que el que regularia la llei serien les mesures econòmiques i fiscals

compensadores dels costos de la insularitat. Una redacció que ens semblava bastant més clara, i compromesa.

Es dediquen dos articles nous al finançament dels Consells Insulars, segons els quals se'ls reconeix l'autonomia financera i la suficiència de recursos. Més concretament s'institueix un Fons de Compensació Interinsular i s'estableix que la participació dels Consells en el finançament de la Comunitat es calcularà en proporció a les competències autonòmiques que gestionen.

Com a anècdota, em sembla remarcable que l'art. 75.4 introdueix el text de l'article 129 de la Constitució, segons el qual "*La Comunitat Autònoma promourà eficaçment les diverses formes de participació en l'empresa i fomentarà... les societats cooperatives. També establirà els mitjans que facilitin l'accès dels treballadors a la propietat dels mitjans de producció*".

VI. DE LA REFORMA DE L'ESTATUT

És interessant la modificació que permet al Parlament retirar la iniciativa de reforma en qualsevol moment previ a l'aprovació definitiva. Però encara hagués estat més adequat establir una fórmula de ratificació per part del Parlament, per evitar la possibilitat que, mitjançant esmenes presentades a les Corts Generals, es desnaturalitzi a Madrid el text de reforma aprovat inicialment a Palma.

VII. CONCLUSIÓ

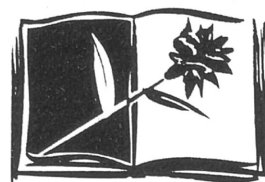
En resum, PP i PSOE han pactat un Estatut renunciant a reivindicar el màxim autogovern previst a la Constitució o, com a mínim, l'equiparació als països més avançats. Els motius són bàsicament dos. El primer l'expressava obertament el sr. Jaén Palacios, ponent del PP: nosaltres no podem pretendre ser com Catalunya "porque no es lo mismo". Les diferències no ens les va explicar. Per ventura es referia als complexos i la pusil·lanimitat dels nostres governants.

Tanmateix, el plantejament de fons era el d'agraïda submissió: podem estar ben contents de la generositat del pare Estat. Al cap i a la fi, la "Nació Espanyola" és la dipositària única de la sobirania i només en cedeix, sempre dolorosament, si li ve de gust. Acabarem pidolant uns drets democràtics que hauríem d'exigir amb dignitat i fermesa.

Això sí, durant tot el debat el PSOE feia proclames d'abrandat federalisme. Tot un consol. Federalisme, de *foedus*, pacte. Efectivament, el nostre autogovern ens ha arribat gràcies a pactes, pactes madrilenys sota la fórmula del "café para todos". Aquesta ha estat l'única manera de què ens servissin café (a la cuina, per no embrutar el menjador) i això cada vegada que als dos partits estatals hegemònics els ha anat bé posar la cafetera en el foc: primer els *Acuerdos Autonómicos* de 1981, després el *Pacto Autonómico* de 1991, i ara, afortunadament, una altra tongada (tot i que ben magre). Quin paper més trist pels representants polítics dels pobles de Mallorca, Menorca i Eivissa i Formentera, haver d'actuar de pures comparses.

Amb aquests protagonistes serà difícil corregir els efectes centrífugs de la globalització o de la construcció europea, que se sumen al clàssic centralisme espanyol. Les pròximes dècades han de ser decisives pel futur del nostre país en el tercer mil·lenni. Permeteu-me confiar en què, abans del 2000, ens arribi un altre juny...

Antoni Alorda i Vilarrubias,
diputat del PSM-Entesa Nacionalista al Parlament Balear

BIBLIOTEQUES MUNICIPALS

CORT

Pça. Cort, 1
Cp 07001

EL TERRENO

Nigul, 1
Cp 07015

BLANQUERNA

Sant Joaquim, 9
Cp 09003

COLL D'EN RABASSA

Albuera, 1
Cp 07007

S'ARENAL

Gaspar Rul-lan, 5
Cp 07006

POLÍGON DE LLEVANT

Ciutat de Querétaro, 3
Cp 07007

MOLINAR

Xadó, 7
Cp 07008

CASAL SOLLERIC

Passeig del Born, 27
Cp 07012

RAFAL VELL

Pere Ripoll i Palou, 9
Cp 07008

L'OLIVAR

Mercat de l'Olivar, 104
Cp 07002

SANTA CATALINA

Fàbrica, 34
Cp 07013

SON XIMELIS

Cap Blanc, 15 A
Cp 07013

ESTABLIMENTS

Pça. Immaculada, 3
Cp 07010

GABRIEL LLABRÉS

Antoni Planas i Franch, 4
Cp 07001

SON RAPINYA

Catalina March, 4 A
Cp 07013

SON CLADERA

Cala Serena, 3
Cp 07009

SON FORTEZA

St. Isidre Llaurador, 25
Cp 07005

SA INDIOTERIA

Gremi de Tintorers, 2
Cp 07009

SON GOTLEU

Regal, 105
Cp 07008

GÈNOVA

Barranc, 22
Cp 07015

SIOPJ

Pere d'Alcàntara Penya, 11
Cp 07006

Ajuntament de Palma

COORDINACIÓ DE BIBLIOTEQUES DE BARRIADA DE L'AJUNTAMENT DE PALMA:
C/ DE L'ALMUDAINA, 7 A - CP 07001 - TEL. 971 71 87 95

■ NADAL BERNAT SALAS
PERE MUÑOZ PERUGORRIA

Bartomeu Bennàssar o l'ètica de l'home

Bartomeu Bennàssar és un home senzill de grans idees, que pensa el que diu i que diu el que pensa, incardinat en els problemes del seu poble i preocupat perquè les actituds de les generacions més joves no siguin massa toves, còmodes i, perquè no dir-ho, massa poc compromeses.

En Bartomeu ens acomiadà amb un fragment d'un dels seus articles carregats d'esperança, però també carregats de realitat: «... Dibuixaren sol i llunes, estels i nits clares... Cregueren i adoraren l'autonomia, és a dir, el poble que es fa poble de bon de veres i per sempre. Així era... Passaren uns dies, molts pocs dies... I el somni es desfèu empès per la gent del poble que ni creien en el poble, no creien en la cultura, ni creien en l'home, no creien en la història. I els mallorquins, canyes dels antics sequers i d'espolsar ametles i garroves, es tornaren canyelles. I el cirerers mallorquins, de fruita sana i ben dolça, es tornaren cirerols estranys, de saba envellida, eixorcs...».

La conversa, però, començà amb una anàlisi de les qüestions que més ens preocupen a Mallorca.

— A finals del segle XX ens trobam amb una Mallorca i unes illes Balears configurades per uns elements que han influït no només en la nostra estructura social sinó també en la demogràfica, la lingüística, la geogràfica... De quina manera trobau que la immigració, el turisme, la depredació del territori, la desnacionalització, etc. han modificat les actituds i els hàbits dels mallorquins?

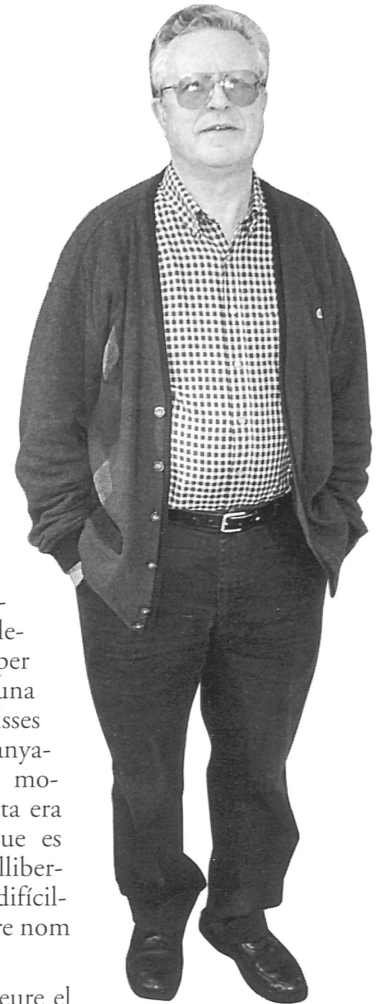
A Mallorca, a finals d'aquest segle, hi ha hagut un trasbalsament molt notable. Els anys 50/60 i el boom turístic són uns d'aquells moments de canvi dins el poble mallorquí. L'impacte de la immigració, del turisme... ens ha afectat molt, ens ha afectat l'ànima i també ens ha afectat el territori, la cultura i molts d'altres aspectes. El terme balearització, com a impacte negatiu sobre el territori, també és extensible al poble, el poble mallorquí té l'ànima balearitzada.

Aleshores, en aquells moments de començament del turisme, a l'Església de Mallorca es varen donar dos factors, aquest que comentam ara i el Concili Vaticà II, un concili ni dirigit ni dirigit des de les altes esferes, sinó més bé aprofitat per les bases perquè era una oportunitat de canvi dins l'Església, però també de canvi polític —per ventura a Franco li va fer més

mal el Concili que no tot un conjunt de rebel·lions i plataformes que hi eren i ben importants—. Jo crec que l'Església en aquells moments d'impacte turístic va aprofitar la possibilitat, amb la llibertat mínima que oferia la dictadura, d'apropar-se als treballadors turístics, d'hotelleria, de restauració, etc., per tal que poguessin tenir una ajuda —des de les premisses del Concili—, un acompanyament social; en aquells moments semblava que aquesta era la feina més adequada que es podia fer. Allà on no hi ha llibertat, on no hi ha justícia, difícilment Jesús pot tenir un altre nom que no siguin aquests dos.

Jo he de dir que vaig veure el turisme com una finestra oberta per a Mallorca, una revolució de les mentalitats, fins i tot al món polític o econòmic, però sense veure-li cap ombra; era una visió del turisme dels primers anys seixanta, on encara no hi havia hagut gaire desastres i l'impacte sobre els costums i les mentalitats podia ser positiu perquè significava una obertura, un progrés... Era una visió massa rousseauiana, després, de seguida, ens vàrem adonar que no era tan hermós, començarem a veure l'explotació de les persones, de la natura, del territori, etc. En aquest sentit, l'Església s'ha pronunciat en diversos documents sobre aquest impacte negatiu del turisme i l'explotació humana i del territori que podia significar, són documents de les tres diòcesis de les Balears i que varen produir moments de tibantor, de polèmica amb les persones que tenien interessos oposats.

La immigració és un altre dels punts que no ha estat suficientment debatut per l'Església mallorquina. La societat ma-

lloquina també ha preferit, com fa amb moltes altres coses, no fer front als problemes, ha decidit o no resoldre'ls o deixar que es podreixin amb el temps, però agafar-los en el moment que és necessari i discutir-los és molt inusual. Com a Església de Mallorca, per altra banda, tampoc no record una ponència només d'immigració, en cap de les assemblees, i se n'han fetes moltes. No hem dit mai quina havia de ser la nostra actitud davant la problemàtica de la immigració i, per ventura, això ha fet que arrossegàssim postures no discutides, això és no resoltes. És un problema, ara encara, pendent.

Tot això ens du a un problema de desnacionalització. Quan s'eixampla la base de la població que no té un pal de pallar, un punt de referència engrescador, que valgui la pena al nivell social, polític o d'Església, el fenomen desnacionalització s'accentua. Els immigrants vénen a guanyar duros, els mallorquins, tocats de turisme, volen fer duros..., lògicament amb aquesta realitat no es pot fer pàtria, ni es pot fer país, només es pot fer butxaca. I això ha passat molt, han estat uns anys dolorosament difícils per tot el que podria haver estat una potenciació d'un poble, d'una solidaritat amb els sectors més oprimits —culturals, socials, etc.—, de les actituds que poden construir i mantenir el país, no només es tractava, ni es tracta, de pensar en la pròpia butxaca.

— Mallorca no ha quedat defora, sinó que aquest fenomen anomenat mundialització, pensament únic, globalització... li ha tocat de ben a prop. Fa uns anys féreu una diferenciació entre les actituds i els hàbits de l'Església, i per extensió de la societat, de la part forana i la de Palma, i afirmàveu que la diversitat era positiva. Què en pensau en aquests moments?

El tema de la diversitat és un tema d'ahir, d'avui i de demà. Vivim a un món que globalitza, que mundialitza, que estandaritza, que anivella, que arrasa en tots els aspectes. Per exemple, al nivell econòmic s'arrasa quan uns en tenen molt i allò que tenen ho prenen dels altres, dels que no tenen res; al nivell cultural, s'arrasa quan s'actua sense tenir en compte pobles, tradicions, etc; tot normalment té una darrera justificació: els doblers.

Hi ha, idò, una batalla que s'ha de mantenir que és la de la diversitat, la batalla per allò que fa possible la supervivència de les persones i dels pobles. Quan es nega la diversitat, quan ens unificam, quan ens clonam, la supervivència pateix.

Jo som partidari de mantenir les diferències, les diversitats, fins i tot locals. Crec que hem de fer d'allò que és local, no una expressió de rebuig cap a totes les altres coses, sinó un reafirmació d'allò que tenim, d'allò que és nostre. Hem de començar a valorar el que tenim més a prop, al cap i a la fi jo no estimaré un xinès, per molt que diguem que estimam tothom, jo estimaré el veïnat del meu carrer, el que passa és que, de vegades, ens és més fàcil estimar aquell o allò que tenim més enfora.

Com anècdota, i duent el tema al localisme, jo som de Felanitx i moltes de vegades sent a dir: «Ho hem de fer així perquè a Manacor ho fan», idò jo crec que precisament perquè a Manacor ho fan nosaltres ho hem de fer d'una altra manera. És un poc aquest sentit de mantenir al màxim la diferenciació que és la manera de no marginar, quedam marginats des del moment que ens unificam, les diferències —contràriament al que diuen molts— no ens marginen, sinó tot al contrari. Si

som forts i persistents en la nostra realitat diferenciada mai serem marginals, sempre tindrem una entitat pròpia. Serem realment marginals dins una cultura globalitzada. Si hem de passar pena per alguna cosa és per les clonacions, no les biològiques, sinó les culturals, les que ens fan a tots iguals, les que no deixen lloc a la necessària diversitat.

— Abans heu parlat de solidaritat, una paraula els darrers anys molt usada, molt malintencionada. Ens han acusat de ser poc solidaris, de no voler col·laborar, perquè reclamen allò que era nostre, els nostres drets. Què en pensau d'aquesta solidaritat?

Sembla que aquesta és una paraula que sovint s'usa com a acusació. Clar que a una persona, o a un poble, que l'acusin d'insolidari no agrada, a ningú li és una lloança que li diguin que és un insolidari.

Hi ha una insolidaritat de tipus econòmic, de tipus laboral, etc., de vegades, i ho hem de reconèixer, s'ha estat abusiu. Ara bé, parlar que som insolidaris perquè tenim unes pretensions... i qui és que no les té? Els qui intenten que nosaltres no tenguem pretensions de ser un país, una nació, no tenen cap pretensió? Qui és, idò, insolidari amb les aspiracions d'un poble que vol ésser? No són més insolidaris els que ens acusen a nosaltres de ser-ho?

Per altra banda, tenen dret a reclamar-nos ser solidaris dins una buidor, sense que ningú digui res, des del silenci, sense dir el que som i pensam? O hem de ser solidaris des de la claredat dels nostres pensaments? No és ser solidari quan et diuen vine, nosaltres vos treurem el suc, però no vos donarem cap punt de referència, cap respecte pel que sou.

El problema és que aquí, a ca nostra, no hem plantejat prou clarament una figura política, un programa que explicàs des d'on ha de partir la nostra solidaritat. Per ventura perquè no podíem, perquè els mallorquins mateixos no han estat educats per ser autosolidaris. Amb qui som solidaris entre nosaltres? Amb què ens solidaritzam? Som solidaris amb aquests plantejaments de tipus cultural, social, etc.? Siguem solidaris, primer, amb nosaltres mateixos.

— Els darrers anys hem observat que les actituds ètiques de cada vegada es distanciaven més de les persones que eren depositàries de la confiança popular, de la representativitat. Quines actituds trobau que haurien de ser les pròpies d'una persona en la qual moltes altres han confiat, d'una persona que amb el seu comportament negatiu dins un càrrec determinat repercuteix en el descrèdit de les institucions?

El primer que s'ha de fer és diferenciar entre les actituds dignes i les que no ho són. Per altra banda, moltes de vegades els ciutadans també són corruptes i són permissius amb les actituds de corrupció perquè pensen que ells també ho farien així.

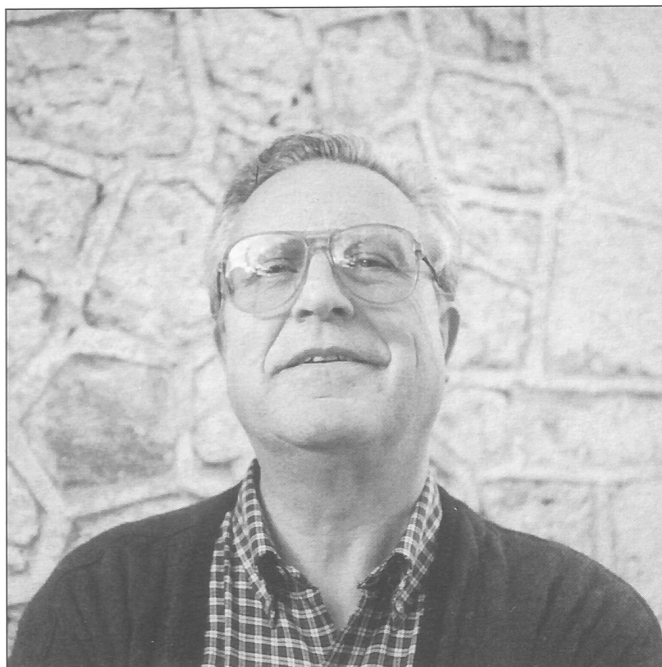
Un element ètic serà dir no, el rebuig a segons quines maneres de fer política. I crec que es diu poc no. S'han de potenciar aquells grups amb una mentalitat desperta, lúcida capaç de dir basta, de dir una paraula en contra, perquè a Mallorca, aquesta societat conservadora, és molt reticent a dir basta i a ser crítica amb «l'autoritat», sigui el president, el batle, el bisbe o el rector.

La gent va molt alerta perquè quan critiques normalment ets minoria i les majories, encara que siguin silencioses, sem-

pre tenen la raó, sempre guanyen, sempre tenen la veritat. Així hem fet un trist favor a la veritat, perquè la majoria no està en possessió de la veritat. I això no va en contra de la democràcia, nosaltres vàrem elegir uns senyors, però això no significa que tinguin dret a fer el que vulguin durant quatre anys. Aquestes són praxis dolentes de democràcia.

— Amb aquesta realitat mallorquina que hem tractat, immigració, impacte turístic, solidaritat, actituds passives, sobrevaloració dels doblers, manca de valors, com veieu la

Mallorca del segle XXI, cap a on pot (in)(e)volucionar aquesta societat mallorquina?

Home, encara podem anar a pitjor i ho veim cada dia, sembla que hem tocat fons amb els temes ambientals i encara hi ha gent que diu que podem anar més avall, que el fons és infinit.

És molt difícil saber què passarà, potser el turisme s'acabi perquè al Mediterrani hi ha situacions de conflictes bèl·lics, potser apareguin un altre tipus de situacions que també afectin el turisme i, en conseqüència, tota la societat mallorquina, l'economia, la cultura, el seu modus vivendi. Tal vegada, un crac econòmic faria repensar cap a on anam. La venguda de gent del Magreb també ens pot afectar, es tracta d'una altra cultura, d'uns altres costums... La situació de supermaterialisme exacerbada ens pot dur a una situació en què aquells valors que no són dineraris quedin molt malmenats.

Tot i això, hi ha elements que ens fan concebre el futur amb una mica d'esperança, l'augment de la consciència ecològica, de país... —fins i tot els partits polítics ho presenten als seus programes tot i que després no ho executin—. Això sembla que ens ajudarà a avançar, perquè el respecte per la natura, per la llengua, per la cultura... han d'esdevenir polítiques favorables. També cal suposar que els grups o partits que des de fa anys lluiten per la justícia social, els més sensibles a aquests temes tendran un major pes, crearan punts de referència en els quals la gent pugui dipositar més il·lusions, més confiança...

Crec que tots els factors s'han de tenir en compte, aquests darrers són importants, però els doblers, el poder, etc. són tan poderosos... Tot i així, hi ha aquell llumet —com el de les rondalles— que no hem de perdre de vista, possiblement de cada vegada ens apropam més, i hi ha dies que ens sembla molt llunyà. Ens hem de fonamentar en la realitat però sense perdre l'objectiu, sense perdre de vista aquest llumeneret que resta encès i al qual algun dia hem d'arribar. ■

*Nadal Bernat Salas
Pere Muñoz Perugorria*

Subscriuiu-vos a la Revista LLUC

“SA NOSTRA”
Obra Social i Cultural

■ JOAN GUASP

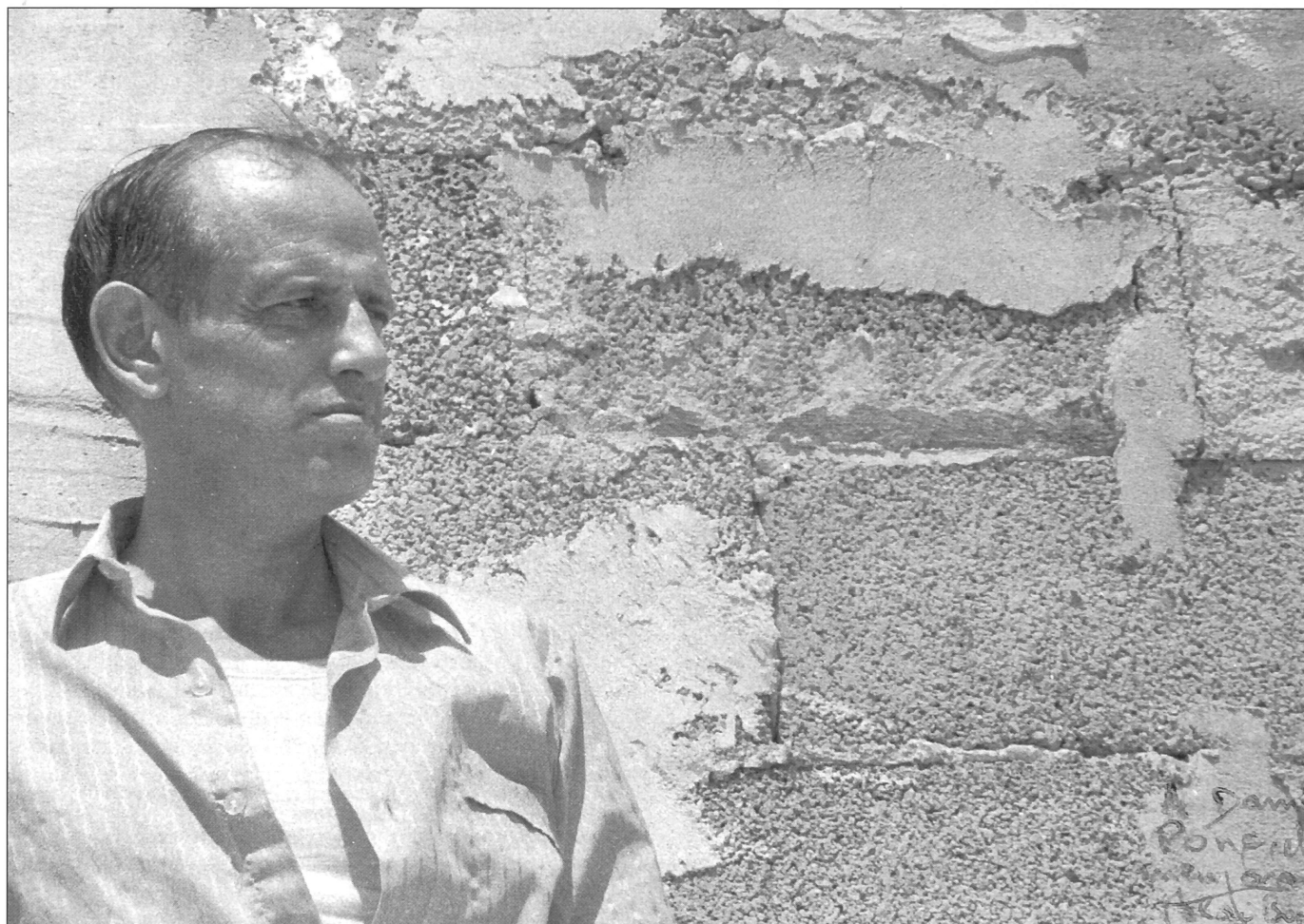

L'evangeli segons Blai Bonet

Un cop ben madurada i estructurada la descripció emblemàtica-cultural catalana d'aquest retrat literari blaibonetia, ell dibuixa una de les seves extravagants piruetes quimèriques i se'ns mor. Sí, uns quants dies abans de Nadal, Blai Bonet decideix morir-se. Perquè el cert és que fou ell qui decidí aquest trànsit. Ho tenia

ben planejat, encara que no ho havia comunicat a ningú. D'haver-ho volgut fer, només hagués pogut ser amb sa mare, però la mare fa ja uns quants anys que no hi és, i cap de nosaltres l'hagués sabut entendre com ella.

Aquest 21 de desembre de 1997 restarà per sempre a la història particular de l'illa de Mallorca, i de la totalitat dels

Paisos Catalans, gràcies al treball silenciós i fecund d'aquest home pàl·lid, malaltís, que s'alimentava de *pancuït* i pètals de flor dels ametlers del terme de Santanyí. També s'alimentava de pensaments, profunds i lúdicis alhora, de cabòries, de fantasies, d'il·lusions i d'espiritualitat. Potser la seva vessant menys coneguda és la seva espiritualitat. Gairebé era un místic. Per tot plegat, al llarg de la seva vida no feu altra cosa que crear un evangeli personal, una bona nova per als homes de bona voluntat. Una bona nova extraordinària, amb tots els ets i els uts. Blai Bonet ens va transmetre un conjunt admirable de notícies remarcables, extretes de no se sap on, del no res més entremaliat i imaginatiu. Quin bergant! Ens va fer creure que patia de tuberculosi, que era asmàtic, hipertímid, fredoler. Però tot ho féu per imperatiu legal, com segurament ens confessaria ara mateix. Fou el tiet estimat de tots els joves poetes mallorquins, tendre, ferm en les seves conviccions religioses, fins i tot radical en aspectes d'identitat nacional, inventor de facècies, de mots sorprenents que algun dia haurà d'incorporar el diccionari de l'Institut. Visqué arrecerat dins l'amagatall de Cala Figuera, però tothom sabia on s'amagava: com si jugàs a conillons. Ja ho he dit abans: quin bergant!

Jo no volia fer referència a cap de les seves obres, ja que no és aquest el lloc més adient per fer-ho —ja hi haurà temps de dedicar-hi temps i espai a aquest apartat—, però com que n'he estret el títol d'aquest treball d'un dels seus poemaris, *L'Evangeli segons un de tants*, no em queda més remei que, almenys, basar-me en ell per explicar succintament el que he de dir. Ja he parlat de la seva vessant espiritual i humanista. Pens que és en aquest llibre on més evidències es troben de tot plegat. Ja adverteix, a la introducció, amb tota humilitat, quina és la seva manera de pensar sobre l'ofici d'escriure i sobre qualsevol ofici humà: «Res no hi ha de més infantil, de més mortalitat infantil... que escriure per a la posteritat. Com si la posteritat no hagués de tenir escriptors, que, per afegitó, seran millors, més útils que nosaltres». Afegint que «el profeta autèntic és el que profetitza el present, el que fa veure el sentit del present». I per aquest temps en que ens toca viure i escriure i, naturalment, treballar, perquè és temps present d'alènar i d'imaginar, encara diu entre parèntesi que «la gent que només fa feina no viu bé, viu *feta malbé*». Meravellós. Tornant a la seva espiritualitat, al seu humanisme, sempre des d'una vessant d'arrels cristianes, no pot deixar de consignar el seu objectiu: «Per a nosaltres, l'acte més profund d'adoració a Déu és el millorament del món, del seu món. Parlant des de la vida, que és la que s'ha de salvar, per a nosaltres l'eternitat és la possible eternitat de l'home, realitzada per Déu en Jesús de Natzaret». En aquest solitari que sembla escriure d'amagatots, paradoxalment sempre hi és present el nosaltres, descobrint involuntàriament la seva immensa solidaritat envers tots els éssers humans. Del mateix llibre, però ja en un dels poemes, recollim aquests dos versos significatius: «en un home no s'hi dona res d'antinatural / perquè tothom obra segons la seva naturalesa». En primer lloc els més propers, després els que no ho són tant, més endavant els més llunyans.

L'ésser humà més apropat a Blai Bonet fou la seva mare. Fou allò que a Mallorca en diem un fill emmarat. I tant! La seva mare, que el va parir l'any 1926 al carrer de Palma, número 74, de la vila de Santanyí, no es mogué mai del seu costat, seguint-lo per hospitals i sanatoris, pel camp de terra resseca i pel seminari de sotanes negres. I a casa. Sobretot, a casa. Junts passaren infinitat d'hores, de converses, d'elucubracions prodigioses. No hi havia secrets entre ells. Ni tan sols secrets del pensament. Quan la mare va morir, Blai Bonet es va fondre una mica més encara. Aleshores la seva orfenesa es féu del tot patent. Perquè era amb ella, amb sa mare, que es podia «deixar anar» per complet. Era a ella a qui comunicava totes les seves fantasies «sense cap ni centener», els seus discursos més eixelebrats. Discursos i fantasies que per ells dos eren l'única realitat existent. Ell creava, i ella vivia la creació del fill amb tota naturalitat. En Blai fou l'inventor del realisme màgic a la vida quotidiana, no al si de la literatura on ja l'havia inventat Homer feia tants segles, i altres l'havien imitat amb més o menys fortuna. Més que realisme màgic, fou la vida la que en Blai va convertir en màgica. Hi ha testimonis formals d'aquelles confidències, que no eren sempre tals perquè sovint es feien en veu alta. El papa de Roma telefona amb molta freqüència a Blai Bonet, tot demanant-li consell per a determinades decisions de caire organitzatiu en el si de l'Església o en el nomenament de bisbes i de cardenals i, de manera més insistent, de caire litúrgic. Blai no deixava mai de comentar-ho a sa mare, i aquesta li recomanava prudència i sentit sucursalista, per por que no «sortís del solc». Tot això passava a la taula-camilla, un al costat de l'altra, amb el peus sota les faldetes on hi romanía un braser de calius de clovella d'ametla i de pinyols d'oliva.

Últimament, encara que només durant els estius, també el rei d'Espanya, des del Palau de Marivent, cridava a Blai per telèfon. Però en Blai es negava a col·laborar, era massa educat i no volia ofendre certes institucions amb les quals gairebé mai no coincidia. «M'ha cridat el rei», comunicava, malgrat tot, la telefonada a sa mare. «Què volia?», preguntava ella. ¿I jo que sé: l'hi he penjat», exclamava en Blai tot rabent. Ella corroborava: «Que s'ha pensat, aquest!». S'ho passaven d'allò millor, mare i fill. Per això, quan ella es va morir, el destí d'ell va quedar prou clar. L'humanista de ressonància universal s'esvaïa, no de manera immediata, com no ho és l'esmentada ressonància universal, però així com ha arribat la mort també arribarà tota la resta. No pot ser d'altra manera. No se'n podrà escapar. Ho digué a la introducció del poemari esmentat, el del seu «Evangeli»: «La veritat és que el 98% dels qui escriuen volen ser escriptors i que no els passi res». Però a Blai Bonet n'hi passarà alguna, ben segur. ■

Joan Guasp

Aquest treball va quedar finalista en el Premi Rafel Cornella de Relat literari, en el marc dels Premis Recull 1998.

Subscriuiu-vos a la Revista LLUC

■ M. MAGDALENA ALOMAR

1968-1998: 30 anys. La mateixa edat que *Fins al darrer mot*

Dia 7 de maig era estrenada per primera vegada a Mallorca *Fins al darrer mot* escrita 30 anys abans per Alexandre Ballester. Antoni Artigues, el director, escollí aquesta peça per la vigència de la seva temàtica —el pas d'una dictadura a una democràcia formal— que ens obliga a reflexionar sobre el poder establert i sobre les relacions que mantenim tots amb ell i amb els seus mecanismes de funcionament.

La dugué a terme el grup «Magisteri Teatre», integrat per una vintena d'estudiants, d'entre els quals destaca el magnífic treball interpretatiu de Miquel Àngel Giron (Benet) i Sílvia Pons (Mònica), però sense oblidar l'esforç de tot l'equip. Els intèrprets dels personatges preeminents com Peirot (Mònica Martín), Marraco (Toni de la Dueña), Fumera (Manuel Ojeda), Cucala (Josep E. Barbero), Ciriac (Bartomeu Parets) i Elvira (Maria González) es mantingueren ben bé a l'alçada de les circumstàncies. Dia 3 de juliol prendrà part a la Mostra de Teatre Universitari organitzada per l'Institut del Teatre a Barcelona.

La idea escènica fou de Jaume Falconer: molt simple però funcional. Identificava els dos espais fonamentals —la plaça i el palau— amb pocs objectes, amb la qual cosa aconseguí d'utilitzar el màxim de lloc possible en el reduït espai de la Sala Magna de l'edifici de Magisteri, ben poc adequada per a les representacions dramàtiques.

A. Artigues s'hi permeté d'introduir algunes «licències» que no desvirtuaren en res l'esperit de l'obra, ans al contrari, perquè s'esqueien perfectament amb el seu fons ideològic. Aquestes aportacions tenien a veure amb la música, el vestuari i els elements escenogràfics, tots adaptats a la realitat d'avui en dia. També hi incorpora alguns fragments de diàleg i una escena, en penúltim lloc, que consistia en la realització d'una pintada nocturna amb la frase de Bertol Brecht: «O els fusells o les cadenes». Tots aquests elements contribuïen a ressaltar la vinculació de l'obra amb el seu moment històric i amb el nostre temps actual, alhora que servia perfectament per a la celebració del trenta aniversari del maig francès i del centenari del naixement del teoritzador del teatre èpic.

Fins al darrer mot és una obra que correspon al període de maduresa creadora d'Alexandre Ballester, juntament amb *Un baül groc per a Nofre Taylor*, *Dins un gruix de vellut* i *Massa temps sense piano*, en qual desenvolupa a plena consciència la

seva tasca creant unes obres innovadores a l'època on incorpora tot el bagatge cultural que ha assimilat com a espectador del teatre mallorquí més tradicional, la coneixença de l'obra dramàtica dels autors contemporanis que formen l'«off» alternatiu i la incorporació de les troballes dels grans ideòlegs del teatre més actual. A tot això hem d'afegir-hi encara el que

sense cap dubte determina la seva producció: la seva passió pel cinema, nascuda del contacte continuat amb aquest art a través de la professió paterna al cinema del poble. El resultat global és un ritme i una ambientació cinematogràfiques ben sostingudes, la utilització de la farsa i de la sàtira en el tractament dels temes, sempre vinculats a l'exigència de les llibertats individuals, i una presentació formal que juga amb tècniques variades que van des del distanciament èpic brechtian fins a les més properes a Durrenmatt o Jarry.

Les obres són una mostra perfecta de teatre de denúncia, per això mateix incomodaven els diversos sectors del poder i foren, en conseqüència, convenientment ignorades per la societat illenca i relegades a la marginalitat de les minories vinculades al teatre independent, universitari o experimental. A Barcelona n'estrenaren algunes però quedaren al marge dels circuits comercials habituals i dels grups professionals. A Mallorca la companyia Artis estrena al Teatre Principal *Siau benvingut*, considerada de les «suaus», el mateix any 68 en un intent desesperat del nou director, Antoni Mus, de rompre amb la línia tradicional de comèdies d'entreteniment que tants d'èxits els havia proporcionat durant dècades.

Com Alexandre Ballester hi havia altres autors: J. Vidal Alcover, B. Bonet, J. Soler i Antich, F. Barceló, B. Porcel, G. d'Efak, etc, però aquests optaren per fugir cap a Barcelona a la recerca de més possibilitats de professionalització. Alexandre queda a Sa Pobla des d'on féu un teatre totalment universalista, vàlid encara avui i a qualsevol lloc, perquè és format per

unes obres obertes més enllà de fronteres ideològiques, geogràfiques o estatals en una doble concepció del teatre com espectacle total i com eina de conscienciació social però amb una voluntat ferma que siguin comprensibles per als espectadors. No és estrany, doncs, que el reconeixement públic de la vàlua de la seva obra fos unànime i que obtingués la concessió de quasi tots els premis teatrals existents: el «Bartomeu Ferrà», el «Carlos Lemos», el «Josep M. de Sagarra», el «Mallorca», el «Joan Santamaria», l'«Ignasi Iglesias», etc, amb el resultat d'esdevenir un dels dramaturgs més representatius d'arreu dels Països Catalans. Com podeu veure, molts premis de categoria però que no li obrin les portes dels escenaris mallorquins.

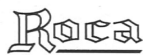
Tot això passava devers el 68, quan el rei esdevenia successor de Franco, quan el govern declarava l'estat d'excepció i tanca les universitats, quan celebraven amb entusiasme el creixement imparable de la urbanització costanera i els successius records d'arribada de turistes, quan a la ràdio sonava *Gwendoline* de Julio Iglesias i a la televisió repetien una i altra vegada la victòria de *La, la, la* de Massiel al Festival de Eurovisión. Mentre la societat illenca es lamentava dels «intolerables» atemptats als bons costums que cometien els joves, s'espantaven amb les primeres manifestacions obreres a Palma i consideraven subversives les lletres dels joves cantautors de la Nova Cançó. Els qui veritablement triomfaven als escenaris eren Manolo Escobar, Luís Cuenca, Antonio Molina, Ethel Rojo, Lina Morgan o Sara Montiel. Imaginau-vos el panorama!!! ■

M. Magdalena Alomar

FORTEZA TOBAJAS, S.A.

Distribuïdor de Cambres de Bany,
Calefacció i Aire Condicionat

Exposició i oficines:

31 de Desembre, 22
Tels. 29 60 01 - 29 47 95 • Fax 75 93 16
07004 Palma - Mallorca

Magatzem i venda:

Nicolau de Pacs, 15
Tels. 46 28 34 - 46 15 49 • Fax 46 29 69
07006 Palma - Mallorca

Dielectro Balear

Sociedad Anónima

► Gremi Fusters, 43

Polígon Son Castelló (ASIMA)
07009 PALMA DE MALLORCA

Telèfons: 20 44 64 (6 línies)
75 56 25 - 75 56 81 - 75 42 42

Fax: 75 82 29

ELECTRICITAT

► Carrer de la Pagesia, 68-B

Polígon Industrial
07500 MANACOR (Mallorca)

Telèfons: 55 53 51 - 55 55 55
Fax: 55 53 62

MAQUINÀRIA

► Extremadura, 21

07800 EIVISSA
Telèfons: 30 12 11 - 30 30 03

Fax: 30 02 57

IL·LUMINACIÓ

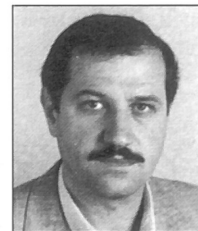
► Polígon Industrial, G 103

MAÓ (Menorca)
Telèfon: 36 17 09

► Polígon Industrial, 41-bis
07760 CIUTADELLA (Menorca)

Telèfons: 38 06 93 - 38 26 19
Fax: 38 64 29

AÏLLANTS

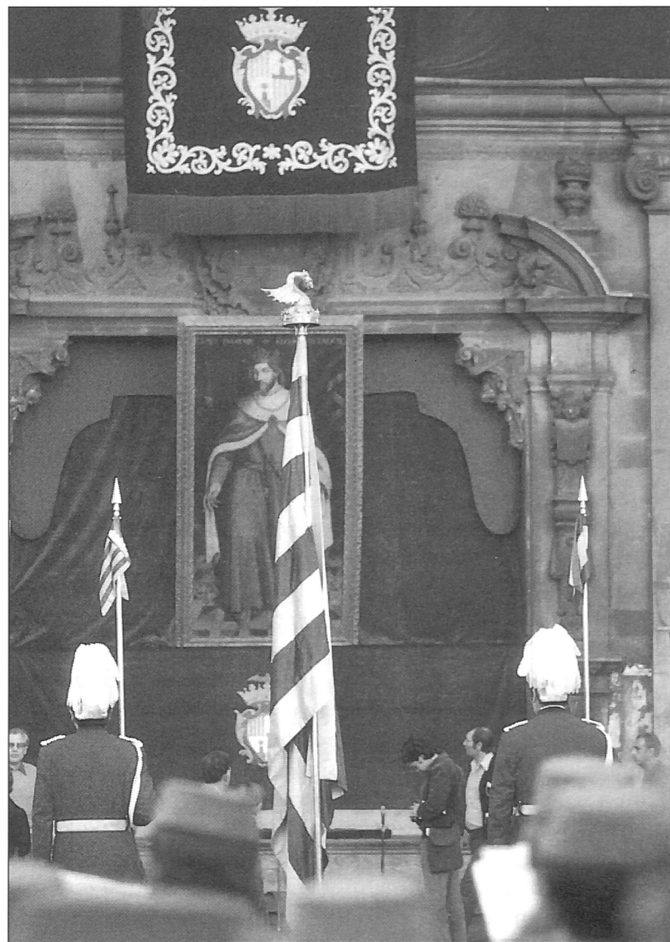
Identitat illenca i catalanitat

QUÈ ENTENEM PER IDENTITAT?

Els grups humans al llarg del temps constitueixen comunitats cohesionades per espais estables d'intercomunicació i dotades de formes pròpies de govern. La identitat dels pobles es forma en un procés de llarga durada. D'aquesta manera la construcció d'una identitat cultural i la tendència a la individuació política són dos caires de la mateixa realitat. Dos aspectes tan entrelligats que si un manca l'altre tendrà un manteniment difícil. Per això quan es produeix la pèrdua de les institucions polítiques la identitat nacional tendeix a desaparèixer i a ésser oblidada amb rapidesa.

En general les identitats nacionals van lligades, per tant, a formes estatals. Però també es produeixen casos de pèrdua de la capacitat d'autogovern que no duen d'immediat a la desaparició de la identitat cultural de la població. La identitat antiga tendeix a ésser substituïda per la que identifica el nou estat dominant, però alhora s'aferra amb obstinació al territori que li ha estat propi. Són sobretot els casos en què els aparells d'estat manifesten una singular ineficàcia uniformitzadora, sovint deguda a dificultats de legitimació social, els que ocasionen situacions identitàries de sobrevivència sense estat propi i de coexistència desigual de diferents models culturals. En general si la identitat subalterna es recupera és perquè es reconstitueixen les formes d'autogovern. La política en temes d'identitat sempre exerceix una notable primàcia.

La identitat, idò, és un fenomen històric. L'element variable és el grau d'adhesió de la població als diversos patrons nacionals. Les adscripcions identitàries degudes a inèrcies històriques prest o tard són substituïdes per adscripcions conscients a pertinences nacional-estatals. Cal notar el caràcter voluntari d'aquests processos: per tenir èxit cal que hi hagi una identificació massiva i volguda. Encara que a l'origen de tot hi hagi guerres o imposicions violentes, el canvi cultural ha d'ésser reconegut com a convenient per la població sotmesa. Podríem dir que la constitució d'una identitat col·lectiva és sempre un fet de consens. És en aquest esforç per la mutació desitjada on es genera l'efecte de l'autoodi. La vella identitat fa nosa en el procés d'identificació amb la cultura del nou estat. Al final el canvi identitàri d'un poble, en unes condicions de dependència, no és més que una adequació de l'esfera cultural a l'esfera política.

(Foto arxiu Lluç)

LA IDENTITAT DEL POBLE DE MALLORCA

A Mallorca hi ha hagut diverses identitats. Algunes amb un component cultural molt original: les societats talaiòtiques, la societat romanomallorquina o la societat andalusí. És evident, però, que a partir de 1229 s'implanta, després d'una guerra de conquesta, una societat formada per un component català majoritari.

La dominació espanyola, que a partir del XVIII es fa directa, du a una entitat col·lectiva unànimement viscuda però negada oficialment. Es produeix una greu dissociació entre la realitat i l'oficialitat. La insularitat, el tradicionalisme propi de les pagesies, la manca de potència assimiladora de l'estat espanyol, duen a la sorprenent perseverància d'una identitat que en bona lògica podria haver desaparegut fa més d'un segle. L'exemple francès és a tocar de mans.

Aquest estat de vivacitat de la cultura pròpia és el que fa possible la Renaixença i les seves derivacions polítiques, que encara ara pugnen per fer realitat una "normalització" cultural, la qual cosa no és altra que l'assoliment d'un nivell d'autogovern suficient per tal d'assegurar la pervivència sense perill de la cultura catalana. Però, a punt de començar el segle XXI, les coses no són com en els temps d'Antoni Maria Alcover o de Miquel Costa i Llobera. D'una banda sobreviu la identitat nacional del poble de Mallorca —preferentment encara de manera inert i no conscient—, però s'ha desenvolupat al propi si de la societat mallorquina un importantíssim nucli identitari espanyol. Gràcies a l'acció conjunta de l'aparell estatal —de cada vegada més eficaç— i d'un component humà nou, molt nombrós, de procedència espanyola. En la formació d'aquest nou component identitari (que es desenvolupa a partir dels anys seixanta d'una manera molt ràpida) intervé també l'adopció voluntària de les pautes lingüísticoculturals espanyoles per una part de la població mallorquina (sobretot classes altes i mitges urbanes) que abandona —també a partir dels seixanta— la seva identitat antiga.

Els darrers quaranta anys s'ha trencat la situació tradicional de cultura del poble (catalana)/cultura oficial (espanyola), amb l'aparició d'un poble adscrit culturalment a components hispànics. També s'ha donat, cal dir-ho, a partir de finals dels setanta una presència del català als nivells oficials, però amb escassa entitat front a l'aclaparador domini de l'espanyolitat. Aquest quadre es complica ara una mica amb la presència d'un component humà d'origen europeu (alemanys, anglesos, francesos, italians...) i d'origen africà (senegalesos i magrebins). No cal dir que en les condicions actuals el punt de contacte entre aquestes identitats diverses és la identitat espanyola, la qual reforcen notablement.

Aquesta és la situació, i no cal cercar-hi simplicitats. Ens interessa fer de la cultura catalana l'element cohesionador i hegemònic, no tant com un element del passat (de valor antropològicocultural o històric) sinó com un element de futur (com a fet polític democràtic): perquè no és possible separar identitat de sobirania, autogovern de democràcia. Per això ens importa la identitat cultural mallorquina i catalana present, i no la identitat talaiòtica o almoràvida. Perquè aquesta identitat a més d'un element patrimonial és sobretot un factor de llibertat.

LA CATALANITAT DE MALLORCA

En un àmbit insular és on es fa més patent la contradicció entre la persistència d'elements culturals antics, quasi substràtics (caràcter conservador) i elements nous producte de cada canvi de dominació (talls històrics de procedència externa). Hi ha prodigioses continuïtats transculturals, sobretot en l'àmbit de la cultura material (del talaiot a la barraca de roter; dels pous talaiòtics a les canalitzacions islàmiques). Però la ca-

lalanitat és l'element estructurant des del segle XIII ençà: l'element identitari vertebrador. Un element cultural originari compartit amb la resta de les Illes Balears i Pitiüses, Catalunya i el País Valencià, que té les seves arrels en el poblament dels segles XIII i XIV, i en l'estructuració civil del país. Però compete! Es tracta d'un component cultural adaptat, i amb una consciència col·lectiva des de fa segles d'aquesta diferenciació. Des de la pròpia estructuració del Regne de Mallorca les Illes Balears han gaudit d'un cos institucional i jurídic propi, per bé que sorgit de la tradició estatal catalanoaragonesa. Per tant la identitat mallorquina té el mateix origen que la catalana, però amb un segell diferenciador, enriquidor en definitiva, molt marcat. La cultura mallorquina, idò, és catalana, però Mallorca no és Catalunya. No tenen gaire sentit històric visions simplistes que voldrien una reconstrucció de la nacionalitat catalana a l'estil de la reunificació italiana o alemanya del segle XIX. L'autogovern de Mallorca es realitza i es de preveure que es realitzarà en els pròxims decennis en el Consell de Mallorca i en el Parlament i Govern Balear —d'aquí la importància del fet balear—. Pensar que a tot àmbit cultural li correspon un estat unitari no es correspon a la realitat. Europa i el món ens donen molts d'exemples de països amb la mateixa cultura que malgrat tot mantenen voluntàriament identitats polítiques diferenciades: Argentina i Espanya, Brasil i Portugal, Valònia i França, Flandes i Holanda, els països àrabs, Anglaterra i Nordamèrica, etc. Més tost les correspondències exactes entre un àmbit cultural i un sol estat nacional són una rara excepció. La identitat mallorquina, com la de la resta de les Illes Balears, és catalana, però amb una clara personalitat diferenciada i amb un marc polític propi d'exercici de la sobirania.

EL SENTIMENT D'IDENTITAT DELS MALLORQUINS

El sentiment d'identitat dels mallorquins ha estat fort. La mallorquinitat ha estat una realitat aïllada geogràficament i per tant molt identificable. El món per a un illenc mallorquí es dividia en Mallorca i Fora Mallorca. La llengua, els costums, les tradicions, les festes, la manera de veure el món en definitiva, han donat cos a una marcada vivència identitària, tot i ésser conscients de la proximitat dels menorquins, eivissencs, catalans i valencians.

Però aquesta consciència identitària ha tengut una escassa projecció política. A diferència de Catalunya la Renaixença no va trobar uns sectors socials dinàmics disposats a fer bandera de la reivindicació nacional. El mallorquinisme es va moure dins uns reduïts cercles, que aconseguiren una notòria qualitat literària amb fites com Costa i Llobera, Joan Alcover o Rosselló-Pòrcel, però que no assoliren una projecció política majoritària. I la consciència identitària sense projecció política, és gairebé sempre folklorisme sense perspectives. La identitat del cor (de les mateixes i els copeos a les xeremies, de les sopes i el llom amb col als crespells i els rubiols, dels ametlers florits als penyals de la Serra, dels records d'infància a la tradició dels padrins) és fàcilment abandonada per la identitat del cervell (aquella que s'identifica amb el poder i amb la major facilitat d'accés social).

El conservadurisme mallorquí va usar instrumentalment el sentiment identitari popular i a certs moments el va voler enfrontar amb el catalanisme. De tota manera els sectors do-

minants mallorquins mai no han tengut necessitat d'aixecar una barrera anticatalanista per tal de preservar la seva hegemonia. Per contra aquella minoria intel·lectual va veure com un marc desitjable de relacions culturals el de les terres de llengua catalana, amb escrits com els de Miquel dels Sants Oliver, Guillem Forteza, Joan Estelrich, Miquel Ferrà i Gabriel Alomar. El mallorquinisme ha estat culturalment catalanista i alhora ha cregut que la construcció de l'edifici s'havia de començar pels fonaments de la recuperació de l'autogovern de les Illes Balears. La seva caracterització de les relacions entre els països de llengua catalana era encertada, allà on no reeixiren va esser a l'hora de l'actuació política. Tampoc ho tenien fàcil.

El mallorquinisme polític conservador va esser neutralitzat primer pel maurisme, després per Joan March, i més tard per l'ambient polaritzat dreta-esquerra durant la Segona República. El mallorquinisme progressista, minoritari i integrat dins el republicanisme estatal, no va poder acabar de fruitar degut a la Guerra Civil. Per això quan miram cap endarrera ens crida l'atenció la incapacitat de la intel·lectualitat nacionalista d'establir lligams amb el poble, i de generar allò que Gramsci en diria una cultura nacionalpopular. El primer problema és establir aquesta connexió entre poble i cultura, entre sentiment espontani de mallorquinitat i adhesió conscient a un projecte col·lectiu. La superació d'aquest problema ens durà a superar el de la relació amb les terres de cultura catalana.

IDENTITAT I PROJECCIÓ DE FUTUR

La lluita per la identitat nacional de les Illes Balears és un aspecte de la lluita per la democràcia, en definitiva de la lluita pels drets humans. I aquesta identitat és la constituïda en els darrers set segles i mig. No ens facem problemes de noms perquè seria un exercici estèril. **Mallorquinitat, balearitat, catalanitat, europeïtat i universalitat no són identitats contradictòries: són una mateixa cosa.** No cal preocupar-se en excés dels noms, perquè al final els noms serien l'excusa que justificaria la inacció. Sovint els radicalismes conceptuals han justificat l'absència del treball quotidià. No anirem bé si volem generar primer cossos doctrinaris i després encaixar a cops de martell la realitat dins els esquemes prefixats. El bon mètode per reconstruir un país no és predicar ortodoxies nominalistes: es tracta de partir del propi país, de potejar-lo, de conèixer-lo en la seva realitat diària, en les seves misèries i en les seves grandeses.

Tampoc no podem estar avergonyits de dirigir al poble de Mallorca, de Menorca, d'Eivissa i de Formentera, el missatge que millor pot entendre. Si el problema de la identitat és un problema polític, el problema del llenguatge és important per a generar la identificació amb una proposta política nacional. La mallorquinitat és a Mallorca l'àmbit identitari primordial i el que vehicula la catalanitat bàsica de l'illa. Però és que, a més a més, el nostre deure és fer propostes políticament eficaces, que puguin trobar una recepció majoritària, i per tant puguin esser efectives a l'hora de barrar el pas al rapidíssim procés d'espanyolització cultural. Les propostes polítiques que poden esser operatives a les Illes Balears, i això està prou demostrat, són les que parteixen de la realitat de cada illa.

Les Illes Balears, Catalunya i el País Valencià com a països amb una mateixa cultura han de col·laborar per a preservar la identitat comuna. I encara, després de vint anys de les prime-

(Foto arxiu Lluc)

res eleccions democràtiques, no ha estat possible trobar formes estables de cooperació cultural. Però la catalanitat més que un plus d'impopularitat afegit a les propostes del nacionalisme polític i cultural s'ha de transformar en un element positiu i multiplicador. **La catalanitat de cara al futur ens interessa no tant com a un legitimisme històric sinó, sobretot, com una proposta que ens pot esser útil per reforçar la identitat mallorquina.** L'existència a Catalunya d'un procés de recuperació nacional avançat és un referent i un estaló per als països on aquest procés es troba amb moltes més dificultats, i Catalunya ha de jugar amb prudència, però sense inhibició possible, les seves cartes a favor de la cultura catalana en el conjunt del seu territori.

De cara al futur hem d'esser conscients que ja som a la darrera oportunitat. Aquesta generació té a les seves mans el fer realitat el vell somni dels homes de la Renaixença. No és impossible però tampoc no és fàcil. Per això no podem perdre de vista el terreny que trepitjam. La preservació de la identitat no és tant un problema de conceptes com d'intervenció social i política. I, per tant, va lligada necessàriament al grau de suport social que siguin capaces d'obtenir les polítiques que treballin en aquest sentit. ■

Mateu Morro

Porreres contra els botiflers (1708)

«A 17 vingueren noves desembarcats a Cala llongue en el terme de Felanitx 7 ho 8 mil homens y que ja eren a dita vila y que los vien fetes pagar 1.000 dopbles y feren moltes insolensies y se partiren per altres vilas y a totes feren lo matex Deu sia servit de tot».¹

Del noticiari de Macià Mut, 17 juny 1715.

Quan Macià Mut escriví les línies anteriors, ja sabia que Mallorca havia perdut una guerra. No debades, un exèrcit estranger, a les ordres d'un general francès, és el protagonista del fragment citat. Es tractava d'una invasió que acabava amb uns anys en què la societat mallorquina estigué més dividida que mai. La divisió afectà força el funcionament de les institucions. L'any 1707, per exemple, durant l'«elecció» dels jurats, que es feia mitjançant el sistema d'insiculació, és a dir, amb l'extracció d'els noms d'un sac, «*sacáronse de la bolsa de los caballeros hasta 15 nombres y ninguno pudo ser Jurado por tener todos ellos fama de botiflers*».² I és que l'estament de la noblesa s'havia decantat a favor del rei borbó.

Un poble, Porreres, contra els botiflers. Però, qui eren els botiflers? Es pot donar una resposta directa si es diu que eren els partidaris de Felip V durant la guerra de Successió, però això, que és ben conegut, no és de fet el que em preocupa. Els botiflers de Porreres eren tres homes: Esteve Mesquida, Joan Nebot “del Puig” i Gaspar Barceló “Roig”. El desembre de 1708 es començà a recollir informació contra ells, i finalment foren empresonats a Ciutat. Un episodi anecdòtic, pot ser, però que ens parla dels conflictes quotidians d'un poble. Malauradament, no gaire documents de la guerra de Successió a Mallorca han arribat fins als nostres dies. L'incident de Porreres és probablement només una de les nombrosíssimes trifluges que tingueren lloc durant la guerra, però el seu caràcter excepcional, en part, és que ens ha arribat. En qualsevol cas, el document és, a més a més, força engrescador, i planteja diversos temes d'interès històric: com visqué la part forana aquell conflicte, com un poble canalitzà la seva frustració aprofitant la conjuntura, quins eren els mecanismes de govern en els pobles, com «funcionava» el poder... Per altra part, és un document més dels que ens parlen dels habituals mecanismes humans de segregació. Els botiflers, com els heretges, com els

xuetes, com els liberals o absolutistes, són categories lògiques, que, com ironitzà Hegel i recollí Ernst Bloch, demostren que el poble no pensa en concret, sinó en abstracte. És aquesta abstracta —i segregacionista— lògica la que ordenava la subordinació de totes les acusacions —sovint força greus, sovint irrisòries— a una sola: els tres porrerencs eren botiflers, partidaris dels “galls”, dels francesos, i ho havien dit dins la mateixa església parroquial del poble. L'aspecte revolucionari és que en aquell cas els acusats no eren pobres pagesos morts de fam, ni dones miserables que volien experimentar què era el poder mitjançant encanteris i herbes miraculoses. Els empresonats eren la «gent grossa», sobretot qui fou abans el batle del poble, un home que, si hem de creure les acusacions, era un senyorot que feia tot allò que es passava pel cap, i que pensava que Porreres era propietat seva.

Ara bé, l'abstracció que separa, que segmenta la societat en categories respectables i punibles, havia estat una operació acaparada durant tot el segle anterior pel Tribunal del Sant Ofici. És fàcil arribar a la conclusió, quan es llegeixen les causes de fe del Sant Ofici de Mallorca, que la defensa de la fe a la Mallorca del segle XVII no era una tasca gaire agobiant. S'havia definit molt bé qui era l'«enemic exterior», els heretges de la «secta de Mahoma», i es procedí contra ells amb molta duresa. La persecució dels cristians vells, en canvi, no fou mai obsessiva, i la dissidència interior —tot el món de fetilleries i màgies amb diverses finalitats— no va ser tampoc reprimida amb força. En general, hom té la impressió d'un Sant Ofici que havia de lluitar amb criteris populars fortament establerts, i fins i tot amb una manca de coneixement de teologia entre la població que justificava les divergències doctrinals. En realitat, els problemes de Mallorca no eren aquells. Va ser el conflicte civil entre Canamunt i Canavall el que veritablement definí la nostra història d'aquella època. Una guerra entre faccions de la noblesa —les «parcialitats», com es deia— que vampiritzaven el poble de dues maneres: primer, des del punt de vista econòmic, i, segon, aprofitant la misèria per tal de canalitzar-la dins del conflicte mateix. D'aquella manera, totes les energies de protesta de la part forana acabaren en sagnants encontres entre bandolers i en expedicions de criminals que eren reinvertits en les guerres del Regne. Un panorama trist. Era el ressò estrangolat de les anti-

Carrer de Passaratz (Foto: GEM)

gues aspiracions dels agermanats les que havien animat sens dubte l'esperit dels homes que dugueren a terme l'assassinat de Jaume Joan de Berga. No fou Antoni Gibert «Treufoc» lloat pels seus companys com l'home «que havia de treure la moltipa de Mallorca»? Però aquella «peça de llaquim», tal com fou definit pels bandejats del seu grup, acabà esquarterat, com tants d'altres figures populars que volien sobreviure en circumstàncies adverses. Les successives neteges de bandejats dutes a terme durant el segle XVII no acabaren amb un llast que la noblesa no sabia com eliminar. Els processos contra els judaïtzants donaren una mena de sentit a l'existència de la Inquisició, que a la fi pogué demostrar la seva utilitat i el seu caràcter ferotge. El segle XVII havia acabat amb una macabra cerimònia de reconciliació dels mallorquins amb ells mateixos, és a dir, havien localitzat un «enemic interior» —la brui-xeria no ho va ésser mai— que es convertí en el punt de mira de tots els odis. Tanmateix la unitat era fictícia, malgrat s'ha de reconèixer que l'aïllament i segregació d'un grup de mallorquins (coneguts després amb el mot de «xuetes») serví els interesos d'aquells que se situaven damunt de l'escala social. Totes les contradiccions socials persistien, i fou durant els primers anys del segle XVIII quan el context polític precipità els esdeveniments.

No exposaré totes les circumstàncies que enrevoltaren la Guerra de Successió i com aquesta afectà Mallorca. Cal recordar només, com el setembre de l'any 1706 es produí una re-

volta que aconseguí que l'illa s'adherís al bàndol de la causa austracista. Fou un moviment revolucionari, i totes les referències —poques, per cert— que ens queden d'aquells moments destaquen el caràcter autènticament popular de la rebel·lió. Se sabia que bona part de la noblesa era partidària de Felip V, i quan esclatà la revolta es produïren aldarulls violents contra ciutadans francesos i «botiflers», els simpatitzants de la causa borbònica. El gener de 1707 tots els francesos que vivien a Ciutat foren portats al Castell de Sant Carles perquè es temia que la població pogués atacar-los. Cinc dies després els refugiats abandonaren l'illa. Els «botiflers» també hagueren de fer el mateix o bé amagar llurs simpaties. Sembla que els mallorquins en general, i els de la part forana en particular, s'identificaren ben aviat amb les aspiracions austracistes. La guerra acabà l'any 1715, i amb ella s'imposà una nova llei al Regne. El document que presentaré ens informa d'uns fets que succeïren a Porreres a finals de 1708, i ens pot il·lustrar molt per tal de conèixer la societat rural de la Mallorca d'aquella època. Els botiflers de Porreres no eren nobles, però sí representaven allò que els cavallers eren a Ciutat: gent que acaparava el poder, que el distribuïa a voluntat de manera egoista. En definitiva, eren botiflers perquè eren partidaris de Felip V, però sobretot ho eren perquè volien imposar llur voluntat, perquè participaven d'unes característiques que els denotaven com a explotadors.

1. LES ALIMARES I UNA CONVERSACIÓ A L'ESGLÉSIA PARROQUIAL DE PORRERES

«I aximatex me digué lo dit Bartomeu Mas, que per estas paraulas que li havien dit dels dits Masquida nottari, Nabot del Puig y Barçeló als Roig los tenia per butiflers, a lo que jo testimoni responguí que si ditas rahons arribaven a ohida del Sr. Conde de Çavalla era bastant motiu para castigarlos tant per butiflers com per dessetents,....».

*Declaracions de Guillem Mesquida, el 30 de novembre de 1708.*³

L'estructura de les declaracions dels testimonis no dona cap marge al dubte: el sumari s'obrí per tal de determinar fins a quin punt els tres homes eren partidaris del Duc d'Anjou. És a dir, el que motivà les investigacions va ser que fossin enemics de Carles III d'Àustria. Ara bé, l'aparent causa era una conversació que fou sentida dins l'església. No tothom coneixia el contingut de la conversa entre els tres sospitosos, però ben aviat tot el poble en parlava. Tots podien tanmateix dir que sabien d'alguna manera que els rumors tenien un fonament de veritat, ja que era conegut l'incident que succeí durant les alimares que es feren l'any 1706 per tal de celebrar que Mallorca hagués passat al costat dels territoris de Carles III. Les alimares eren fogueres fetes en demostració d'alegria, i en aquella ocasió la festa no fou sense incidents. La gent començà a pegar crits dient «*visca Carlos Terçer y muyra en Cabayereta y el notari butifler*» (4) Eren sobre tot nens i dones, però hi havia també alguns homes. La referència era fàcil de reconèixer: En Cabeiera era Joan Nebot «del Puig», i el notari botifler el polèmic Esteve Mesquida, causa real de tota la intrucció del sumari. Entre la gent que els insultava d'aquella manera pogueren identificar Bernat Franzelles «Cuixa» i procediren a la seva detenció i a enviar-lo a Ciutat, on hi estigué tancat dos mesos. El testimoni Pere Barceló explicà que «...*puis en ocasió se feren las alimaras en la present Vila per la reducció del present Regna al suave domini de dit Nostron Rey y Señor, los miñons, hòmens dones deyan y cridaven Visca Carlos Terçer, y muyra en Cabayereta y el nottari butifler, dibentho de Esteve Masquida nottari y Juan Nabot del Puig, y que per esta rahó havian envestit a moltas personas volentlas portar presas, y per último prengueran a Barnat Franzelles...*».⁵ Segons el primer dels testimonis, Guillem Mesquida, ell mateix sabia que era molt comentada la simpatia que sentia Esteve Mesquida per la causa de Felip V. Una declaració al marge especifica el següent:

*«Y també dich Señor que essent anat jo testimoni en Ciutat haurà cosa de un any poch més o menos vax senti a dir, que no me recorda en aquí per haver tant de temps, que per Barcelona se deya que dit Esteve Masquida nottari, Diego Monteros Chirurgia y Juan Nabot eran botiflers.»*⁶

Si les alimares foren l'any 1706, s'hauria d'esperar fins a dia 30 de novembre de 1708 perquè començàs a investigar-se la presumpta inclinació de Mesquida i Joan Nebot pel monarca borbó. La conversació sediciosa sentida dins l'església s'havia produït prop de Pasqua, i per tant, tampoc pot afirmar-se que fos un fet recent. Si hi havia tanta unanimitat, si era tan sabut que els tres personatges eren enemics del sistema, per què passà tant de temps abans de fer-se una denúncia? Cal

preguntar-se pels motius d'aquest retard. La causa immediata fou l'esmentada conversació sentida dins l'església, però és difícil creure que fos l'única pista que tenien llurs enemics. Tot i això, és interessant la relació que es va fer d'aquelles imprudents paraules pronunciades dins del temple.

No tots els testimonis eren directes. A més, és important recalcar que les acusacions s'acumularen per altres motius. Sobretot per corrupció. Guillem Mesquida, per exemple, ho havia sentit a dir a altres, i només pogué donar dades concretes de petites corrupcions que demostraven que el notari tenia en les seves mans el control del poble. Vegem la relació, molt breu i no gaire compromesa pels tres inculpats, que Guillem va fer de l'incident de l'església. Segons el que Guillem recordava del que li contaren, aquells homes «*digueran: air vingué una lletra, avuy de matí una altre, y ara una altre, jo no sé que són tantas llettras, y que en assò havia respost Juan Nabot del Puig, dibent que des de que Mallorca se era entregada a Carlos Terçer no hý havia govern y que per una cosa de no res despatxaven llettras...*».⁷ Aquestes declaracions foren completades per altres. Així, per exemple, Pere Barceló afegí que els acusats digueren que des que el Compte de «*Çavallà era a Mallorca no ey havia sinó confusions, perquè enviava cavalls forsats en esta Vila per tres y no res, y que axò ho digueren en ocasió que lo Sr. Virrey havia enviat en esta Vila un cavall forsat*».⁸

El sentit de totes aquelles acusacions adquirí més força i comprometé molt més els tres presumptes partidaris de Felip V gràcies a les declaracions de Rafel Rapó, metge nascut a Sineu que aleshores, morta la seva dona el 1691, residia a Porreres, el qual pogué dir moltes més coses ja que coneixia millor els acusats i havia conversat amb ells sobre aquests temes. No era per cert Rafel Rapó partidari de Felip d'Anjou. El professor Salvador Reus i Belmar ha escrit les següents paraules sobre el contingut ideològic d'un col·loqui d'aquest metge:

*«Quant a la ideologia, trobam una fidelitat absoluta cap al Casal d'Àustria, ben lògica si tenim en compte la condició de militar de l'autor, que el duia a alabar fets discutibles com l'expulsió dels moriscs; així com el desig de convèncer el poble de la magnificència dels seus governants (i això en una època de crisi) i de la intervenció divina sempre a favor dels monarques espanyols del Casal d'Àustria.»*⁹

Fou probablement aquesta condició de militar la que possibilità que tingués un tracte molt directe amb Bernat Nebot, germà d'uns dels encausats. Aquest Bernat era també un militar, i demostrà ser tan partidari de Felip V com els altres. Vegem la relació que el doctor Rafel Rapó donà de les compromeses paraules del notari i dels seus amics:

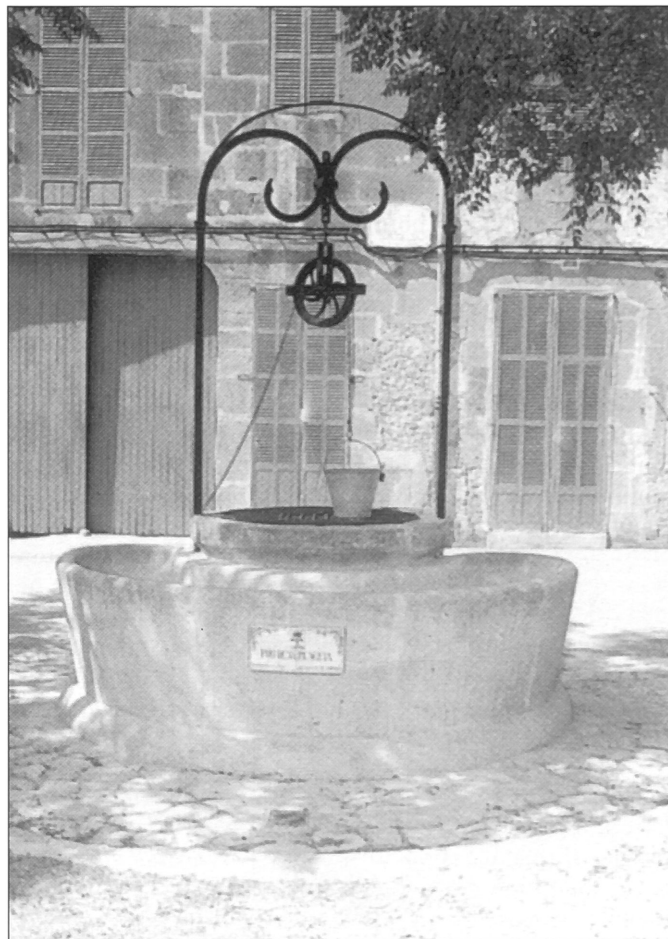
*«Joan Nabot del Puig, Esteve Masquida nottari y Gaspar Barceló als Roig, estant en el banco regio dia de festa solemna, digué un de ells que ey havia un cavall forzat de orda del Señor Conde de Çavallà Virrey y Plenipotenciari de se Magstad Don Carlos Terçer (que Déu guarde) qui aportava ordas den Tres i no res,....»*¹⁰

És interessant veure que si bé molts havien referit la conversació dels botiflers, només Rafel Rapó gosà explicar fil per randa el contingut de llurs paraules. El que segons els altres era un simple «tres i no res», segons Rapó era una referència insultant al rei Carles III, a qui donaven el malnom d'«En Tres i no

res». Els cavalls forçats eren emprats pel Virrei per tal de comunicar les disposicions que donava als pobles, i sembla que durant la guerra de Successió foren sovint enviats amb nombroses ordres. Era una conjuntura d'excepció, però els tres botiflers en feien una altra lectura, i remarcaven el caràcter interessat de la política del Comte de Çavellà. Rafel Rapó s'enfandà en sentir tot allò, i digué que tant el Virrei com el Rei eren bons governants, cosa que fou contestada d'aquesta manera pel capità Bernat Nebot: «a lo qual me respongué que encare deyan poch, perquè aquex homanot de compta mos havia duits a perda a Mallorca per un poch de hizienda quey té, y que si lo haguessen mort en la ocasió y trabició que li usaven, hageran estat millor,...».¹¹ El metge Rapó no volgué donar resposta, però observà en les seves declaracions que ja havia sentit a parlar abans d'aquella conspiració felipista. Si bé és cert que l'atemptat que preparaven no arribar a tenir efecte, no deixa de ser sorprenent descobrir fins a quin punt la societat mallorquina experimentava una forta divisió. Els botiflers de Porreres no eren, certament, cavallers, membres de la noblesa mallorquina, però això obliga a matisar. La divisió entre cavallers/pagesos, originària de l'Edat Mitjana, i que durant les Germanies mostrà tanta radicalitat, es reproduïa en els pobles amb una divisió entre aquells qui —en el cas de Porreres— exercien un poder caciquil i el poble. Vegem la referència de Rafel Rapó sobre uns preparatius d'atemptat contra el Virrei Comte de Çavellà:

«... a vista de lo qual jo testimoni, vahent tals paraules, no li torní resposta excusarme de no trencar ab ell, essent veritat que jo ja havia sentit a dir de antes, que aquí en la present ciutat, en casa de don Matheu Gual havien un vespre de pegar foch a la païssa, y que lo dit Sr. Conde hauria acudit en el foch, y allí entre la gent lo haurian mort, y que després haurian alsada Mallorca lo que jo testimoni ohí a dir públicament per las damés persones de dita vila de Porreres,...».¹²

Eren acusacions molt greus. No es pot saber si fou perquè no hi havia proves, o perquè simplement allò no fou més que un projecte o un rumor sense fonament, el fet és que els tres botiflers no foren castigats com semblava que mereixien. Després d'uns mesos de presó a Ciutat demanaren que se'ls tornàs a casa seva. El document no explica què passà, però Gaspar Munar Oliver, a la seva «Història de Porreres» (13) defensa que foren amollats sense més conseqüències. Probablement té raó, perquè en cas contrari el sumari no hauria acabat en aquell punt. És una llàstima que la documentació de Cúria Criminal hagi experimentat tantes devastacions, perquè això, entre d'altres coses, no ens permet de reconstruir acuradament el context quotidià d'aquella guerra. El que sí és cert, pel que fa als botiflers de Porreres, és que el conjunt de referències a la seva parcialitat a favor de Felip V no era més que una excusa per tal de destruir el poder que el notari Esteve Mesquida tenia a Porreres. Quan hom sent la veu de Rafel Rapó gairebé es capta el sentiment dels qui recolliren les seves declaracions. Rapó creia honestament fer un servei a la societat i al rei, però l'origen de les investigacions era un altre. No podem saber amb cura per què i qui denuncià els fets de Porreres. Els motius, però, sembla que neixien no de la lluita entre el rei francès i el del Casal d'Àustria, sinó del context polític concret de Porreres.

Pou de la Placeta (Foto: GEM)

2. MICROPOLÍTICA I CACIQUISME

«He ohit vàries y diversas vegadas a dir públicament a la major part de la present vila, que en ella noy havia sinó un Balle, un jurat y un ecrivà, y que los tres empleos residien en lo dit Esteve Mesquida ...».¹⁴

*Testificació de Miquel Marimon, conrador,
1 de desembre de 1708.*

El terme «caciquisme» fa referència a un certa concepció del poder local que caracteritzà la vida política a Mallorca —i a tot l'Estat espanyol— a finals del segle XIX. El concepte és simple, es refereix a l'abús de poder, a una pràctica política injusta, tendenciosa. Per descomptat que el caciquisme no va néixer, ni per cert morí, durant la Restauració borbònica. En el cas de Porreres, durant i abans de la guerra de Successió, sembla que es pot parlar del «caciquisme» —en aquest sentit analògic— d'Esteve Mesquida. No és gaire difícil arribar a la conclusió que tot el sumari obert contra ell no era sinó un subterfugi per a resoldre temes més profunds i alhora possiblement més sòrdids. Sorpren com al cap i a la fi els altres dos empresonats no possibiliten més denúncies que les bàsiques, és a dir, haver conversat dins l'església parroquial contra Carles III i ésser identificats pel poble en general com a seguidors del borbó. Que l'acusació de botiflerisme fos un pretext sem-

bla segur, i tot i que això no lleva, naturalment, que el notari fos un simpatitzant de la causa de Felip V, sí pot explicar la fúria, la unanimitat dels testimonis i, sobretot, la monotonia de l'acusació principal. L'estructura de les declaracions pateix d'una uniformitat que delata la intenció dels perseguïdors. Els testimonis asseguren conèixer els acusats personalment, però a continuació dediquen tota l'argumentació a fer referència a les malifetes del notari botifler. Alguns dels testimonis, com el metge Rafel Jeroni Vicens, entren dins l'àmbit estrictament personal, afirmant que Mesquida sempre, des de petit, havia volgut comandar, ésser el primer de tots. El metge Vicens explicà que ell i l'acusat havien anat plegats a escola, i que aquesta tendència egocèntrica havia estat present en la conducta del notari ja en aquella època.

El botiflerisme de Mesquida és explicat al final de les declaracions, excepte —com és el cas de Rapó— quan el testimoni ho és de l'acusació principal. Quines eren, doncs, les denúncies? Es referien a la política interna de Porreres, i sobretot al «monipoli» que el notari havia imposat a les institucions del poble. Mesquida controlava, col·locava aquells qui eren del seu «partit», beneficiava els seus, abusava del poder, i es beneficiava directament del seu càrrec. Vegem l'argument d'algunes de les imputacions.

1) S'afirmava que el notari tenia tot el poder a Porreres, i que «no se fa sinó lo que ell vol».¹⁵ Aquest control era exercit per Mesquida mitjançant un ús fraudulent del sistema d'«inculació», que consistia en adjudicar els càrrecs de jurat amb un sorteig. El primer dels testimonis, Guillem Mesquida «des Mestre» afirmà que el notari «*incicula i desincicula qui vol (...)* per *incicularne de altres de se facció*».¹⁶ Pere Barceló, qui fou escrivà de Porreres fins a 1706, també confirmà aquest punt de les acusacions. Els membres de la seva «facció» no havien de ser necessàriament botiflers, sinó amics de la família, o parents seus, o gent que ell podia controlar amb facilitat. En definitiva, Mesquida volia manar la Universitat de Porreres, i per a fer-ho necessitava col·locar estratègicament aquells que el podien ajudar a aconseguir-ho. Segons Jaume Servera de Son Pinya, Mesquida havia fet determinacions de Consell contra el que havia decidit el mateix consell, i l'any 1696, essent el notari l'escrivà reial, havia manipulat l'elecció dels jurats, fent que sortissin els qui eren «del seu gust», o «de la seva facció».

2) Esteve Mesquida cobrava més que els escrivans anteriors. La seva tasca a l'escrivania de la Universitat de Porreres fou també posada en dubte. Pere Barceló, per exemple, digué que el notari havia falsificat un document que ell mateix escriví l'any 1699, però no ho pogué demostrar perquè tots els prohoms ja havien mort. S'ha de dir que uns nou o deu anys abans del conflicte de 1708 Esteve Mesquida ja havia volgut fer-se amb el control de la Universitat porrerenca. En aquella ocasió el Regent Diego Linyan decidí que mentres ell ostentàs aquell càrrec l'escrivà de Porreres seria Pere Barceló. Barceló sospitava que la falsificació del document era una venjança del notari contra el qui una vegada li havia pres l'escrivania.

3) Esteve Mesquida no administrava justícia, sinó que oprimia els pobres. Es donà l'exemple de Gabriel Llaneres, un home d'origen humil que declarà contra el cacic en motiu del sumari. Gabriel Llaneres volia saber si ell i la seva família tenien dret a passar per unes terres propietat de la seva cunyada. El motiu de la pregunta era que la seva dona havia resultat

víctima d'una agressió física quan es trobava dins aquelles terres. Llaneres no pogué averiguar-ho mai:

«... y volentme jo testimoni cerciora de que si lo acte de ditas mes terras em donave pas per passar per ditas terras de dita Juana Llaneras, per escusar semblants pendèncias, y rahons, sobre que vingué lo rompa al cap a dita me muller, vax anar jo testimoni a Esteve Masquida notari i escrivia de la present vila para que me donàs lo acta, y haventli demanat aquull en presència de Joan Nabot del Puig me respongué lo dit Mesquida notari y dit Mabot que men anàs en hora mala, y que me darien quatre bastonadas, y que posarian a la presó si lo tornava demanar, y jo testimoni a vista de que me havien fetas ditas amanassas men aní...».¹⁷

4) La pèsima administració de justícia exercida per Esteve Mesquida es basava no en l'arbitrarietat —cosa ja força dolenta— sinó en el favoritisme. Joan Roch, qui fou batle de Porreres un any abans dels fets, donà un exemple de com Mesquida volia controlar la justícia. Fou en ocasió que Gabriel Mora «Baneta» reclamava una indemnització perquè el bestiar de Damià Valls havia entrat dins les terres d'un oncle seu. El batle Roch i els prohoms jutjaren que Gabriel Mora feia una petició justificada, i així ho decidiren, però Damià Valls era cunyat del notari Mesquida, i aquest, escrivà en aquell moment, amenaçà el mateix batle dient-li que mai no aconseguiria que Valls pagués el ban. El fet és que Damià Valls no el pagà mai, i tothom ho atribuï a la influència de Mesquida dins la Universitat. Damià Valls es defensà amb l'argument que no havia pagat, però que tampoc li ho havien demanat.

Els testimonis eren nombrosos, i llur criteri coincidia en els dos fets: els tres homes empresonats eren botiflers, i un d'ells, el notari Mesquida, resultava ésser un home prepotent i amb hàbits abusius de poder. Quatre mesos després de l'empresonament, els reus sol·licitaren la cancel·lació del sumari. Argumentaven que tot era una mena de conspiració de gent de Porreres que volia desacreditar-los, i que ells tenien la consciència neta. No tenim cap notícia sobre els resultats d'aquella petició, però que el sumari s'acabi en aquest punt pot indicar, com ja s'ha suggerit abans, que, plausiblement, foren alliberats. ■

Bartomeu Prohens Perelló

NOTES

(1) Font Obrador, Bartolomé (1986), «Historia de Lluçmajor», Palma, pp. 58-59.

(2) Campaner y Fuertes, Álvaro (1984), «Cronicón Mayoricense», Palma, pàg. 488-1.

(3) ARM, Criminal, (1708), AA-936/18, f. 1.

(4) Ibid. f. 2.

(5) Ibid. f. 3.

(6) Ibid. f. 2.

(7) Ibid. f. 1.

(8) Ibid. f. 3v.

(9) Reus i Belmar, Salvador (1994), Un col·loqui del metge Rafel Rapó (1645-1710), «Randa» 35, Barcelona, Curial edicions catalanes.

(10) Vegeu nota 3, f. 30.

(11) Ibid. f. 30.

(12) Ibid. ff. 30-30v.

(13) Munar Oliver, Gaspar (1979), «Història de Porreres», volum segon, Mallorca, pp. 124-131.

(14) Vegeu nota 3, f. 5v.

(15) Ibid. f. 1.

(16) Ibid.

(17) Ibid. f. 10.

■ JOAN MIRALLES

En homenatge a Joan Coromines

Magnífics senyors rectors, benvolguts amics i familiars de Joan Coromines, senyores i senyors: Certament, en entrar en aquella cambra d'hotel que m'havia pertocat en sort l'ànima em caigué als peus. Les parets humides, llefiscoses, el llit, una cosota atrotinada, bonyeguda, dura com pedra de quiròfan, i una espècie de baluerna pretalaiòtica tenia la vana pretensió de servir d'armari. L'amic Josep Mascaró Pasarius, toponimista entravessat de cartògraf, trescador impenitent de mil verals, i, de pas, l'home més optimista de les Espanyes a l'hora de triar alberg, era qui aquell any 1980 havia organitzat l'eixida cap a Pineda via Barcelona per anar a visitar en Joan Coromines, i era qui m'havia promès que aquella nit soparia bé i a bon preu i que em colgaria en llit de set matalassos. L'endemà ens havíem de reunir amb el col·lega Joan Alegret, l'home de la cartera. Aquella nit, però, no havia fet més que començar. Com que aquella pensionetxa era a tocar de la Rambla férem una volteta per entrar en gana i a la fi férem com que sopar. El meu sentit de l'honor i de la vergonya m'impedeixen fer-vos la descripció de la vianda en taula. Breu, ens anàrem a colgar, o jo, almanco. Dins el llit, llum apagada i després de mil voltes en aquell bagul per a cristians en pecat, vaig sentir un rec-rec. De primer no hi feia cas, però allò s'anà repetint, una i altra vegada: rec-rec, rec-rec, rec-rec. Pos a Déu per testimoni que vaig apagar i encendre el llum no sé el compte de vegades; amb el llum apagat se sentia el renouet, però amb el llum encès el sorolllet desapareixia. A la fi, enmig de la penombra vaig colombrar el culpable: un ratolí, que circulava sense fre ni temor de Déu entre el canterano i la meva bossa de viatge on duia no sé què de menjar. A la fi, vaig optar per deixar oberta la porta amb la menjua defora. Optimista de mena que som. Però no solament no sortí, el ratolíneu, sinó que aquest pic s'entaforà dins aquella espècie de canterano, i el rec-rec continuà, i em va parèixer que fins i tot esclafia de riure en veure'm tan indefens. Jo ja no sabia què havia de fer. Tot era un tragí, del llit a la bossa i al canterano, de la menjua a la finestra del carrer i torna-m'hi torna-hi. El rec-rec, el llum, el ratolinetxo... Ho vaig provar tot, però res. Un fracàs. A la fi em vaig revestir de coratge. Ja devien ser més de la tres de la dematinada. Vaig anar a la cambra de l'amo d'aquell infern. Toc a la seva porta i em surt un gegantàs pelut, panxarrut i en

El mestre Joan Coromines, acompanyat de Joan Miralles, Joan Alegret i Joan Sales

calçons blancs, somnolent i amb paganyotes. Quan li vaig esmentar el motiu de les meves tribulacions m'etzibà un gruny sec, aspre, però així mateix m'acompanyà a l'habitació tot mastegant fasols. Ens abraonàrem al canterano, empeny qui empeny, de sobte: raaas! els calçons blancs de l'amo s'esqueixen. Però no penseu que s'aturàs per tal minúcia. Continuàrem empenyent i després de molts esforços poguérem moure la baluerna devers un forc. No vos dic el renouer que armàrem. Jo per si de cas tenia la granera preparada per si sortia l'animal. Sodegàrem com poguérem el canterano, pegàrem granerades aquí i allà, però res. A la fi, en veure l'endemasa d'aquell home amb els calçons baixos i esqueixats tirant llamps i pestes a les tres de la nit, li vaig pregar que se n'anàs a jeure. Jo ja no sabia si riure o plorar. I em vaig tornar a aficar al llit. I no penseu que aquell noningunet s'aturàs; ara ja no feia rec-rec, rec-rec, ara ja feia rac-rac, rac-rac, i un altre so peculiar que segur que deu ser la manera peculiar de riure que tenen aquestes criatures. De sobte vaig tenir una idea genial. Tocaria a la porta de la cambra d'en Mascaró i segur que es compartiria de mi i em deixaria un redolet per passar aquella santa nit. Així ho vaig fer, però en Mascaró no obrí mai, encara no devia haver arribat o tal volta havia descompartegut com l'ànima de Robert. Amb una paraula, vaig passar la resta d'a-

quella nit memorable no sé com. Lendemà dematí em trob amb en Pep Mascaró i li cont l'andarivell.

— I anit passada on eres, annerot?

—No me'n parlis. Vàrem passar la nit a casa d'uns amics i celebrarem una sessió d'esperitisme. Volguérem fer sortir en Ramon Llull, però ca barret!, encara el podem esperar!

— Idò sí...

Bé, el fet és que aquell matí arribàrem a Pineda amb en Joan Alegret, que s'hi va afegir des des Canet de Mar. En Coromines ens rebé, afable, rialler, vincladíssim, a casa seva. Ens mostrà papers i llibres i, asseguts al seu voltant, ens donà una vertadera lliçó magistral sobre diversos aspectes en relació amb la llengua. En aquella avinentesa vaig poder constatar una vegada més que aquell homenet era certament una felix conjunció del que poden aconseguir una memòria elephantina, en recordar una mala fi de dades i de dates, de noms i d'anècdotes, al costat d'una intel·ligència especialment desperta, clarividient, a l'hora de solucionar els més controvertits problemes d'una ciència tan complicada com l'etimologia, i, no cal dir ho, una força de voluntat d'acer aplicada de per vida a la tasca científica.

Però de fet un servidor havia tengut un altre contacte amb Coromines. Era l'any 1967. Jo treballava en la meua tesi de llicenciatura sobre els malnoms del meu poble i qualcú em va dir que en Joan Salas, l'editor i novel·lista, era bon amic seu. Segur que em podria servir d'intermediari. Hi vaig anar i des de casa seva em vaig poder posar en contacte telefònic amb Coromines. Jo duia tot el material: un milenar de malnoms. En comentàrem una bona partida. La conversa fou llarga, sucosa, plena d'erudició i d'anècdotes. Encara que sembli increïble en Coromines recordava prou bé determinades persones i malnoms del meu poble de quan hi havia estat, un dia, a principis d'aquella dècada. No cal dir que aquella conversa em va representar cent cavalls de força per a l'elaboració d'aquell estudi onomàstic.

Ara, molts d'anys després, els organitzadors d'aquest acte, els responsables de l'Institut Interuniversitari Joan Lluís Vives, han pensat que podria contribuir d'alguna manera a aquest homenatge a Joan Coromines, el geni dels mots, èmul d'aquell altre apòstol de la llengua que va ser mossèn Alcover. I supòs que us deu interessar de manera especial que comentí algunes qüestions en relació amb les Illes Balears. Tal volta la millor manera és que facem una volta a vista d'ocell per l'oceà vastíssim d'una de les seves obres: el *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Ens fixarem de manera especial en aquelles referències al català de les illes per tal de veure les estratègies i les passions que el menen a l'hora de trobar una possible explicació etimològica als nostres mots.

Una primera observació a fer de caire general té a veure amb la mateixa estructura lexicogràfica dels articles. De primer es fixa en el significat i/o les diverses accepcions del mot clau d'origen. A continuació aporta una riquíssima documentació a partir de materials publicats, antics i moderns, procedents de les més diversos contrades del domini. Ací trobareu tota la diversitat que vulgueu, de textos literaris i no literaris, des dels escrits procedents d'un inventari casolà fins a les mostres més brillants producte de la inspiració dels nostres més

grans escriptors. Després esmenta els derivats, en cada un d'ells aporta no solament documentació escrita sinó totes aquelles referències procedents de la llengua viva que ell mateix havia agafat al vol, com un qui caça papallones, en les seves eixides filològiques. De vegades és l'esment d'un mot, d'altres vegades un modisme o una frase sencera, amb la data de l'arrelleplega. Però el mestratge de Coromines on troba el seu punt de genialitat és en la mateixa interpretació filològica, i aquí és on crec que rau el seu estil incomparable, perquè Coromines no és solament un gran filòleg coneixedor per via oral o escrita de les més diverses etapes i registres del català i, a més, amb un profunds coneixements de moltes altres llengües, antigues i modernes, sinó que a més, és un gran escriptor, de ciència i de creació. En efecte, Coromines està dotat d'un estil peculiaríssim, imaginatiu i alhora autocontrolat per un futimer d'informació de bona llei, sempre sorprenent, sovint iconoclasta però mai impostor, únic, i tot això perquè és un gran observador de la realitat, un excel·lent coneixedor de la llengua de tot el territori i de totes les èpoques, un home de geni, crític acerat quan és mester, de grans passions, adés dirigides a manifestar tendresa i grans amors, adés adreçades a donar matadura a aquells malnats que a parer seu erren en el tret, i, a més, un home amb un gran sentit de l'humor, i, quasi no és mester dir-ho, un gran patriota que no fa distinció jeràrquica de ciència ni de sentiment entre els diferents territoris de la nostra llengua. Però tornem a l'inici i passem revista a alguns mots del català de les Illes per tal d'exemplificar mínimament algunes d'aquestes afirmacions.

De vegades l'exemple ens pot ajudar a il·lustrar el record llunyà d'algun professor que no devia estar a l'altura de les circumstàncies: Així en el DECLLC s.v. *tagarot*, fa esment del topònim *Tagomago* en què relluu el Coromines càustic: «probablement d'origen púnic, del general cartaginès *Magó*», *AlcM*. Com que ja reconeix que té el mateix origen que *Taga* i *Tagamanent*, als quals encara s'ha d'afegir *Tagast* (a més de 2000 alt. en els Rasos de Peguera, alt Pirineu berguedà), heus aquí que així com Amílcar Barca va...fundar Barcelona (!), aquí tindriem un altre cartaginès mirant Barcelona des d'alts cims pirinencs. No és seriós» I en nota a peu de pàgina afegeix:

«Encara que ho afirmi cert «gran tastapastes» que quan fou catedràtic meu a Bna. (1924) s'esmunyí d'ensenyar-me l'àrab, i el 1928 em féu copiar a la Bibl. Nac. de Madrid un llarguíssim ms. d'astrologia cabalística en llatí, en lloc d'ensenyar-me l'hebreu talmúdic (un dels del grup d'Alhandreus, que després publicà sense esmentar la meua tasca). Prou devia costar-li al pobre d'arribar a Madrid; i si vaig ajudar-li no em dol, sense anar a tornajorns».

Hi ha un Coromines que també ens sorprèn per la seva capacitat d'anar contra corrent. Sovint es posa frenètic contra un castellanisme, i documenta per pa i per sal el possible equivalent nostrat, però curiosament, davant una forma d'aspecte castellà, si ell considera que és salvable, doncs treu la llendera i arrameix contra els mestretites de tot pelatge que neguen al mot o forma en qüestió la patent de cors. En el DECLLC, s.v. *tard* llegim en nota a peu de pàgina:

«Cal destacar dues raons que es donen, mancades de valor. L'ús de la salutació *bones tardes* en plural, que alguns creuen acastellanat; ja es va demostrar en el vol. III, 117a18ss., 34ss., i n.2, l'absoluta falsedat d'aquesta creença: ja hem vist que és

també el vell ús mallorquí i eivissenc, però és que el «bona tarda», com sap tota persona d'edat, no s'havia sentit mai a ningú, fins als anys 1930, en què començà a dir-ho algun jove de família bilingüe obsessionat per la bona intenció de fugir del castellà; s'hi van aferrar alguns en to pedant cap a 1940, i avui ja ho sentim a molta gent sense prejudicis, que creu que val més dir-ho així (no cal dir que els vells barcelonins de parlar popular, i genuí, deien «bones tardes», *El Punt de les Dones*, Pitarra, a. 1865). Si *bona tarda* s'imposa, tant se val; però històricament és infundat creure que en aquest plural hi hagués cap influència castellana, com no n'hi havia en l'antic i pagesívol *bon dies*: eren propagació de l'ús adverbial *de nits, de dies*, etc. (més català que cast.).»

De vegades l'humor, la ironia, es troben junts amb l'exhibició de diversos camins d'interpretació etimològica no sempre igualment convincents:

Així en DECLLC s.v. *tabac* llegim:

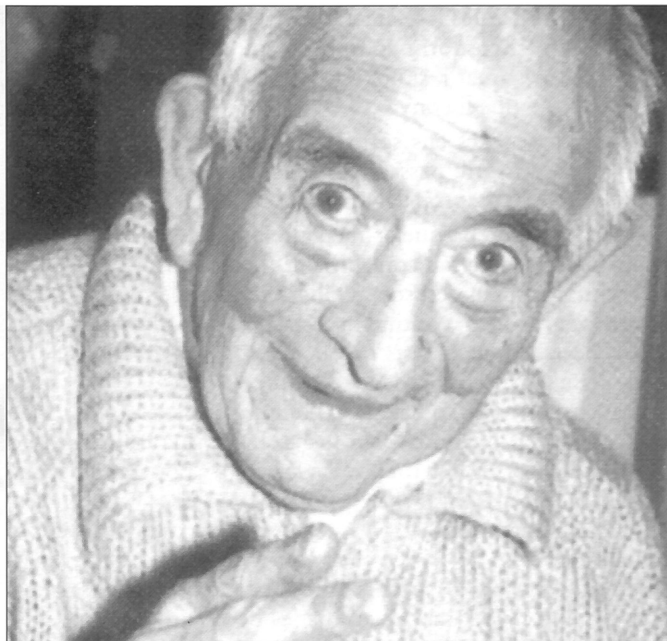
«II, la «bèstia ensalvatgida» que consta només pel doc. de 1411 de Felanitx (BSAL, 142-3, ja citat pel DAG. i AlcM) l'hem de posar en escèptica quarantena mentre no aparegui cap confirmació d'aquest hapax: també hi havia humoristes el 1411 i podria ser simplement un tàvec a la manera de Rabelais o de Swift; si poguéssim pendre seriosament això de «en la present illa sia portada» ens podríem preguntar si era alguna mena d'animal taurí (gr.mj. *tavro*=gr. **tau**)ros, diminutiu *tavràki*) o si és el mateix que un *ca salvatge* que feia molta destrossa i por a Lluçmajor el 1376 (BSAL VII, 36a) i si llavors es tractaria d'una variant de l'irani *sbaka* > rus *sobàka* «gos» (pron. *sabàka*) (germà indoeuropeu del scr. *çva*, gr. **ku@wn**). ¿Hi hauria relació amb un «*talari*ta: animal (?) S. XV» d'una cèdula del DAG?: per fer suposicions (com mala lliçó per *tabacca*) anem massa a cegues perquè siguin conjectures intel·ligents.»

En l'obra de Coromines hi ha de tot, també referències de caire proustià, entre la memòria gustativa de la confitura de taronja i el record fetixista d'un perolet casolà, en una tendre evocació d'infància. Així, s.v. *teginat*:

«Allí mateix jo havia vist fer-hi confitura de naronja a la meva tia Josefina que m'ho explicà així (1936). El venerat mestre Ruyra m'escrivia «els de la meva família (jo sóc gironí i els meus pares visqueren molts anys a Girona) donen el nom de *tangí* a un perolet de coure, ferro o alumini, que s'empra per fer cremes i confitures, així com també macarrons a la italiana; té, a proporció del diàmetre, poca altura, i sol fer-se servir posant brases de foc sobre la cobertora, a fi que el seu contingut vagi coent-se, amb foc a sobre i foc a sota» (5-VI-1937); i encara conservo d'ell, com una relíquia, un croquis del tangí i la «llauna» que el tapava, delineat per ell mateix (després de llegir el meu article del BDC XXIV), amb mà ja un poc tremolosa.»

De vegades la figa verinosa, talment un llampec, va seguida, tot passant, d'una precisa informació dialectològica. Així, s.v. *tenassa*:

«Potser podem mirar com a intermèdia entre l'acc. terres tre i la marina, el cas següent, on en veritat es tracta de terra endins, però intervenint-hi aigua: «Octubre del meu país... Per les *tenasses* de les torrenteres, per on, aleshores, solen rodolar gemegosament les clares aigües nues, entre aranyoners i gavarreres, els nuosos arbres petits que fan les nesples, mostren les branques despallades de fulla i plenes de fruit», Llo-

Joan Coromines

renç Riber (*La Minyonia d'un infant orat*, 107; quina pena que aquest orat no vagi fer sempre excel·lent prosa mallorquiníssima com aquesta, sense el fumós versejar amb tronats plaigs dels Antics).

Les notes orals de les enquestes de l'*Onom. Cat.* confirmen una cosa i altra. S's T'na@s's és un sementer de St. Llorenç des Cardassar, a la ratlla de Manacor, dins l'ampla possessió de Sa Grua, a uns 14 km. de mar (Masc. 29B12). En pobles costers defineixen «roca plana a flor d'aigua» Felanitx; «una t'na@s'?: una roca sotaigada i poc fonda», i després: «és una roca junyida a la costa» (sotaigada també?) Valldemossa (1964); navegant entorn de Cabrera, un mariner, a un vague senyal meu m'ho explica com una seca a penes coberta, i ell mateix precisa: «una tenassa no és un escull cantellut, és una llosa plana» (1969).

De vegades es plany que no es tinguin en compte els seus arguments, les seves troballes, o les d'altri. Per exemple, s.v. *tremuja*:

«El REW és una eina tan còmoda, que estalvia la feina de pensar i informar-se.

No ens cansarem a refutar-los: car tancant-se a la raó, i refusant l'examen dels arguments adduïts per Diez i per mi, i als fets nous que vaig aportar-hi, sense adduir-ne cap d'útil per a la qüestió, van repetint monòtonament el que s'havia dit. La conclusió d'En Moll és reveladora: «mentre no es consolidi» (l'etimologia que indico), no vol sospesar les raons. Des del «magister dixit» s'ha arribat al «magistri dixerunt»: pas endavant? Jo diria que no, i potser una mica endarrere. Sistema, diríem, epistemo-democràtic. No existeix en ciència el vot «de qualitat». No s'escolten discursos, no s'atén a raons. En l'aeròpag dels filòlegs, es passa a votació.»

De vegades enmig de totes les seves elucubracions per a trobar l'origen etimològic d'un mot, no s'està de fer referències a coses o animals de la vida quotidiana tot fent-ne una descripció plàstica i tendra, alhora. Així, s.v. *moix*, diu, a manera de conclusió:

«Ras i curt, totes les característiques del gat, astut, eixerit, sempre despert (si dorm és amb un sol ull), poteta de vellut, que es deixa estimar i, si no, esgarrapa, i que us fa el salt o enganya sempre que li convé».

D'altres vegades ens sorprèn amb coneixements de caire etnogràfic i històric passats pel sedàs de la seva imaginació. Per exemple s.v. *bassetja* llegim:

«No hauré de basquejar-me gaire a ponderar la fama dels foners balears, cosa tan coneguda. És ben divulgat que Aníbal va reclutar els seus cossos auxiliars més poderosos entre la nostra gent (ibers continentals barrejats, indubtablement, amb balears) i que aquests balears feren el paper decisiu a les grans batalles de Trèbia i del Trasimèus, Cèsar i Tàcit ens descriuen les *glandes* o bales de plom o d'argila endurida amb què carregaven llur fona...No hi ha dubte que els partes, no sols disparaven sagetes tot cavalcant cap a l'horitzó, sinó que en part també els caps de les legions devien llogar els seus serveis...I els nostres foners degueren maldar molts anys per aquelles terres, o bé en les balcàniques però aprenent d'ells i ensenyant-los llurs arts i llurs arnesos. Imagino que en aquest intercanvi es devien fer noves menes de fona o de «trabucs», de «bassetja» i «fona» (una mica potser a la manera del dels gegants talaiòtics reminiscents en la Rondalla de Camps)...».

De tota manera, no pensem que sempre la raó estigui de totes totes en el seu bàndol. En alguna ocasió hem de tòrcer no poc el mostatxo i, tanmateix, així i tot, el seu humor ens fa ser forçosament indulgents, com quan diu s.v. *sant*:

«Jo no he cregut mai que *Cristo* sigui un castellanisme, com em deia un que em mira de reüll perquè no combrego; car estic massa imbuït de la constància del nostre esperit robustament cristià, per admetre la sospita que en tan altes coses ens hagi influït mai cap esperit foraster: és l'antiga norma semi-llatinitzant que mantingué la -o de *clero, sant-vulto* i algun temps *Pàssio, Ascensio* i semblants. Per això respecto els qui, quan cal, *treuen el Sant Cristo gros* a qualsevol terra nostra, o que a la valenciana veneren el «Sant *Cristo* de Paterna» (MGadea, o.c. II, 120) etc...Com que la santedat és encara, tant o més sovint, cosa laica i noblement plebea que mitrada, girem full cap a les frases populars i folklòriques».

No voldria acabar sense fer una reflexió cívica entorn de la figura del nostre homenatjat. En Coromines va ser, ja ho hem dit, un gran patriota, exemplar, gràcies a la seva ploma i al seu capteniment davant un Poder colonial que massa sovint engrillona terres i ments brandint ensenyas i programes que no són els nostres. Aquesta és una terra que ha patit massa desfetes militars, i les guerres perdudes tenen conseqüències civils, passen factura en definitiva en el teixit social, justament en els senyals d'identitat més encarnats del poble, un dels quals és la llengua, però no és l'únic. De vegades podem aprendre dels qui estan en camp contrari, i no hi ha res més patètic, en cas de guerra, que desjectar les armes de l'enemic, sobretot quan es tracta de bumerangs. Vivim una època absolutament i fatalment transcendental. Assistim a un intent de genocidi clar i llampant d'una part del nostre territori, el País Valencià. Davant aquest fet convé recordar que allà deçà Fraga, en tocar-los la *N* en els ordinadors, tot quiski sortí bramant en el toc de viafora. S'esqueixaren vestidures, escandalitzats de tal atreviment, protestaren a Europa, en feren una qüestió d'Estat, i tot això perquè «mancillaron con ello el honor patrio». En el

nostre cas, en les nostres files, poques vegades anam amb allò que es diu moral de victòria, i en bona tàctica és sabut que la victòria implica atac. Això, per contra, ens diuen els doctors de la llei, fóra fer xenofòbia, fins i tot terrorisme, si més no verbal. El nostre fat, està escrit, ens ha de dur només, si de cas, a poder-nos defensar, però amb armes desiguals, i en minoria, i, simplement, ens pertoca aguantar, capclins, i amb una sana i santa resignació, no sia cosa que facem enfadar els altres, els de davant i molts dels qui ens acompanyen, vull dir. I mentrestant anam perdent posicions i a cada rentada perdem un llençol, i qualche vaneva. I vénga reunions, per a veure si existim; una vegada que sembla que sí que hi som, visibles, venim a bé que en aquesta història hi hagi un pacte per a veure si dos més dos fan quatre en filologia. Si encara fos així, da-li fil, però la brama diu que ara ens volen vendre que aquest Consell de sana valenciania a la fi dictaminarà que dos més dos són tres i mig, i si feim bonda i no deim res, amb un poc de sort seran tres i tres quarts. Davant aquest fet, quina serà la nostra resposta? Permeteu-me que un servidor us aconselli, per si de cas, estar a l'aguait, i, sobretot, no caure en la trampa de pensar, els qui no som valencians, siem continentals o siem illencs, que tal cosa no va amb nosaltres, que això només regeix més avall de Tortosa. La sort dels valencians és la sort dels catalans i dels illencs i els problemes seus són els nostres problemes. En aquesta història, en definitiva, estimades amigues i amics, sens dubte ens manca informació i, sobretot, un esforç evident de comprensió, però també, no ho oblidem, solidaritat decidida i manifesta. És cert que no serveixen les receptes prefabricades per a tot el territori. Cada terra fa sa guerra, i no hi ha dubte que cadascú, cada ciutadà i cada país català, per a poder compartir adequadament llengua i cultura amb totes les conseqüències, ha de tenir una visió pròpia afaïçonada des del seu propi territori, per tal de dur a terme una política adequada de la manera més eficaç, però mai per mai convé confondre la prudència amb la covardia, ni el seny, sempre desitjable, amb la traïció. Coromines ens ha ensenyat tota la vida a afirmar: *Non serviam*. No serviré!...la impostura, la covardia, la ignorància, el deshonor. Aquesta és la lliçó imperible d'aquest homenot que fou Joan Coromines. Que el seu exemple sigui per a sempre més un far especialment lluminós en aquesta mar tempestuosa per la qual navega el vaixell de la nostra única pàtria.

Joan Miralles

CAFÈ DE SA PLAÇA

El cafè de Lluc

Plaça Pelegrins, 14 • Tel. 51 70 24 • LLUC

L'ESGLÉSIA NOSTRA

■ RAMON BALLESTER

El 25 de juny proppassat va morir a Palma Miquel Gayà i Sitjar, després de llarga vida i breu malaltia. Tenia 81 anys.

L'any 1994 la revista «**Lluc**» li dedicà una gran part del número 782. Allà hi podeu trobar les seves dades biogràfiques més importants, una anàlisi de la seva obra poètica i dels estudis literaris que realitzà, així com un acurat apèndix dels articles de crítica literària, un perfil de les seves virtuts cíviques i una darrera conversa.

Descansi en pau el qui fou inoblidable director en funcions de la nostra revista en anys difícils per la nostra llengua i cultura, integrador dels diversos corrents ideològics, i, com ha estat definit, un home honest, un home de fidelitats.

Publicam l'homilia que va fer el P. Ramon Ballester a la missa exequial on es destaquen unes línies de la seva fesomia espiritual.

Alguns trets de l'itinerari espiritual de Miquel Gayà i Sitjar

(Homilia en la seva Missa Exequial)

Rm. 8, 35-37, 39
Jo. 6, 51-58

«... jo faç ma ruta impàvid vers l'albor dels cimals i m'oblid d'aquesta terra».

(M. Gayà, *Deus illuminatio mea*)

Cada vegada que celebrem l'Eucaristia, quan ens acostam a la taula del Senyor per alimentar la nostra fe —els creients—, ens sentim enfortits per la Paraula i el Sagrament; experimentam que la Comunitat s'aferma entorn de Jesús que sempre ens convoca; sentim que el manament de l'amor fratern i l'imperatiu de servir, encara hi ressona des del Sant Sopar, sempre vigent i comprometedor; i es consolida la nostra esperança segons les paraules que hem escoltat a l'Evangeli d'avui: «Jo soc el pa viu baixat del cel. Qui menja aquest pa, viurà per sempre».

El nostre germà Miquel Gayà i Sitjar era creient i practicant.

Fins que va poder, cada vegada amb el seu pes més feixuc, però sense desànim, cada dia feia el camí de ca seva a aquesta església de Sant Miquel per participar de l'Eucaristia, per mantenir la seva esperança.

Dins una societat justament secularitzada, però de front al secularisme, semblava dir-nos des del seu testimoni silenciós i fidel, tot fent paràfrasi de la Carta als Romans que hem escoltat: «¿Qui serà capaç d'allunyar-nos de Crist que tant ens estima? Ni els desenganys, ni l'oblit dels amics d'abans, ni la vellesa, ni la malaltia, ni la mort que arriba... De tot en sortirem vencedors amb l'ajuda d'aquell que ens estima».

No és el lloc ni el moment escaient, en aquesta missa exequial, per parlar de l'obra literària de Miquel Gayà, poeta, assagista, traductor, etc., ni tampoc per fer un resum de la seva biografia. Però sí que hi pertoca dir —per tal d'animar-nos— que, a més de la seva vida, tota la seva obra traspuava la fidelitat de l'home creient, profundament religiós. I que les seves virtuts cíviques, els seus quefers abnegats a favor de la nostra llengua i cultura tenen, certament, un rerafons cristià.

L'any 1994 la revista «Lluc» li dedicà un número d'homenatge. Un dels articulistes, Joan Mas i Vives, destaca en Miquel Gayà la permanent dignitat i honestat al llarg de la seva trajectòria vital i el defineix com un «home de fidelitats».¹ Fidelitat a la cultura catalana; fins i tot en els moments en què se li negava el dret a subsistir, ell treballà intensament perquè no declinàs la seva presència: primer com a poeta, amb l'edició dels seus primers llibres; després com a estudiós, recobrant epistolaris dels nostres literats; també des de la revista «Lluc», fent possible que es redactàs totalment en català a partir del 1968. Fidelitat a les formes estètiques i a l'ideari de l'anomenada Escola Mallorquina, fins al temps que optà fer un silenci respectuós, deixant el protagonisme literari als

fer un silenci respectuós, deixant el protagonisme literari als nous valors de l'anomenada «generació de 1950».

I, repetesc, fidelitat a Jesucrist i a la seva Església. Una fidelitat que al llarg de la seva vida tampoc va estar exempta de sofriments i clarobscurs, sempre amb la necessitat de fer discerniments crítics per tal de depurar la religiositat primitiva.

Neix a Sant Joan d'una família pagesa i d'arrelades conviccions religioses. Els seus pares seran els primers mestres: a més de llegir i escriure, li ensenyaran les oracions.

Serà escolanet a la parròquia del poble i més envant «deixa el paisatge suau i planer de Sant Joan per pujar als asprius de Lluc».

Com diu a les *Històries i memòries*,² al Col·legi de Lluc, el blauet gaudeix el plaer de la música religiosa i l'esplendor del cerimonial litúrgic; «sentir cantar l'escolania era per a mi el cel», i per contra haurà de sofrir una espiritualitat molt corrent a les institucions eclesiàstiques d'aleshores, «reblerta d'integrisme, de moral rigorista i de temors d'infern». Sap destriar i estimar, però, els valors que aprengué en la seva estada a Lluc, els quals configuraren la seva persona.

Octavi Saltor, quan parla de la poesia de Miquel Gayà, assenyala el segell perdurable de Lluc en l'ànima del fidelíssim antic blauet: «Lliçó ensems de poeta i d'home, d'artista i de creient [...] El blauet adés ha esdevingut pare i espòs exemplar, però aquella blavor perdura a l'horitzó moral del cantor de la Verge de Lluc, com el seu mantell».

Ell ens ho dirà, fet pregària, a l'endreça de l'antic blauet:

*Passaren, Mare, els anys de maror,
més, duc encara dins el cor impresa,
d'aquell somriure vostre la dolcesa...
Passaren, Mare, els anys de la infantesa:
no és passada l'empremta de l'amor.*³

Subscribiu-vos a la Revista LLUC

B O L L E T Í D E S U B S C R I P C I Ó

LLUC

Nom.....

Direcció.....

Població..... C.P.....

es fa subscriptor de la revista LLUC per l'any 199..... Pagarà l'import (2.300 ptes.) (estranger 3.100 ptes.) per 6 números enviant un gir postal o taló barrat

per un rebut domiciliat a Banc o Caixa.....

Oficina.....

Núm. compte.....

Signatura

Marcau amb una X la forma de pagament que us interessi.

Retallau i enviau aquest bolletí de subscripció a LLUC, apartat de correus 619, 07080 Palma (Mallorca), i rebreu puntualment al vostre domicili la nostra publicació bimestral.

D'adolescent i jove, se sent cridat a la vida religiosa. Per tres vegades haurà de passar un discerniment vocacional tot veient que es tanquen per ell les portes d'accés als seminaris. El jove creient que experimenta una certa ferida no defalleix i sap descobrir un caire providencial. «Déu escrivia dret amb retxes tortes dins la meua vida. Al llarg del temps veig resplendir el seu disseny que s'imposava a través del fracàs i del dolor».⁴

Una altra experiència que afectà el seu ideari cristià fou la participació a la guerra civil. Al principi aplaudeix l'«alçament» com una «defensa de l'ordre i la religió». La duresa de la guerra aviat és entesa com una destrossa moral, i confessarà: «Difícilment podríem, en circumstàncies així, invocar sentiments cristians».⁵

Cada cop es tornarà més crític amb els resultats obtinguts. Haurà de constatar una nova desfeta de principis: se sent profundament decebut i amargat perquè el «bàndol dels bons» tanca les portes a la nostra llengua i cultura.⁶

Tot plegat, des de la perspectiva dels anys passats, el mena a formular aquest judici: «Haviem fet la guerra -una duríssima guerra-, ara es veia ben clar, perquè poguéssim practicar una religió exterior i folklòrica, més intolerant que comprensiva, i no tant perquè el Crist viu pogués regnar més profundament en la nostra societat».⁷

Al número esmentat de la revista «Lluc», Damià Pons, li pregunta sobre l'evolució de l'Església des dels anys seixanta, després del Vaticà II, de com el va afectar. La resposta és madura, serena, esperançada: «He seguit l'Església en totes les seves evolucions, però tot això no m'ha marcat gaire. Als canvis, els he vists clars i els he trobat bé. La meua religiositat personal ha evolucionat cap a una major tolerància envers les creences dels altres [...]. Jo em sent religiós, som una persona que va a missa cada dia; sent el sermó cada dia, i veig que l'Església va fent canvis, però sense que a mi em produeixin cap problema».⁸

Arribat al terme del seu camí, aquest «home de fidelitats» al món de la cultura i al món de la nostra Església, que trobi la veritat sencera i la bellesa incommensurable de l'Amor de Déu en aquest altre món del «cel nou i la terra nova».

Que l'antic blauet, que va escriure a *L'atzur il·luminat* la contundent afirmació «Déu és ma llum», de la mà de la Mare de Déu de Lluc, a la qual anomenà poèticament «llanterna del crepuscle» i «far en la nit», cantí del salm 35:

Bar Restaurant

CA S'AMITGER

ESPECIALITAT EN MENJARS MALLORQUINS

07315 LLUC (Mallorca)

Tel. 51 70 46

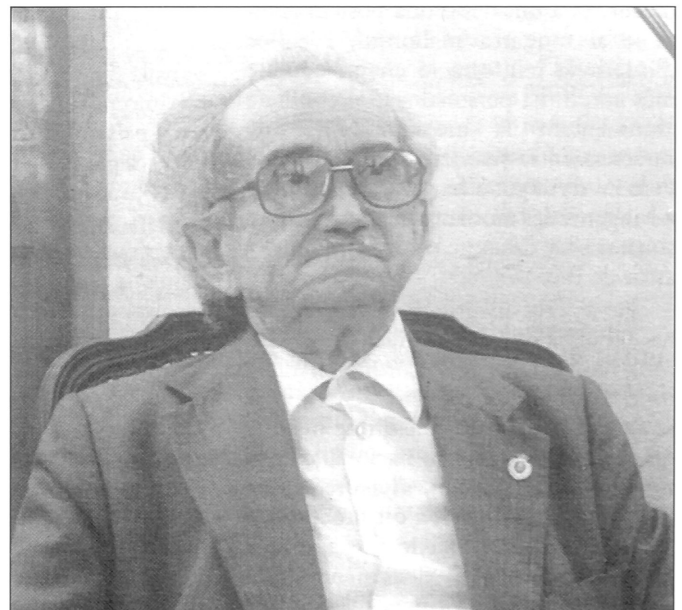
Façana de l'església de Sant Miquel de Palma, on se celebrà l'homilia

*Que n'és de preciós, Déu meu, el vostre amor!
Sota les ales emparau els homes,
els saciau del bo i millor de casa vostra.
Els feis beure al torrent del paradís;
perquè en vós hi ha la font de la vida,
i veim la llum en la vostra llum.*

Ramon Ballester i Vives M.SS.CC.

NOTES

- (1) Miquel Gayà i Sitjar, *un home honest*, «Lluc», núm. 782, any 1994, pàg. 10.
- (2) Miquel Gayà: *Històries i memòries*, Palma, Editorial Moll, 1986, pàgs. 48 i 51.
- (3) Ramon Ballester: *Miquel Gayà i Sitjar, Fill predilecte de Sant Joan*. Publicacions Ajuntament de Sant Joan, 1996, pàg. 7.
- (4) Miquel Gayà: *Històries i memòries*, pàg. 66.
- (5) *Ibid.*, pàg. 144.
- (6) Ramon Ballester: *Miquel Gayà i Sitjar...*, pàg. 8.
- (7) Miquel Gayà: *Històries i memòries*, pàg. 210.
- (8) Damià Pons i Pons: *Conversa amb Miquel Gayà*, «Lluc», núm. 782, any 1994, pàg. 15.

La Ciutat dels Llibres

La reintegració de la Corona de Mallorca a la Corona d'Aragó (1343-1349)

L'historiador Gabriel Ensenyat, recentment ha publicat la seva tesi doctoral *La reintegració de la Corona de Mallorca a la Corona d'Aragó (1343-1349)*. Es tracta d'un estudi exhaustiu sobre un episodi de la història de Mallorca que, com assenyala el mateix autor, ha originat tota casta de judicis i interpretacions que ultrapassen l'àmbit estrictament historiogràfic.

El tema de la reintegració es un dels fets de la nostra història baixmedieval, més «politzats», probablement per raons més emotives que científiques. És, justament, aquesta càrrega emotiva contra el que alguns han anomenat «annexió» o fins i tot «usurpació» el que ha produït, des d'antuvi, tota una historiografia que, generalment, ha orientat la qüestió fora del seu veritable context històric.

La historiografia balear, moderna i contemporània, en general, ha tractat el tema des d'una perspectiva «pro-jau-mista», és a dir, des d'una posició favorable al monarca mallorquí, i enlloc d'inserir la reintegració en un context més ampli, ha personalitzat el conflicte argumentant la incompatibilitat de caràcters entre Juame III de Mallorca i Pere IV d'Aragó. S'ha ressenyat el natural ingenu del monarca mallorquí i, per contra, s'ha destacat el tarannà cruel i astut de Pere IV.

Per a certa historiografia «anticatalana», el tema de la reintegració de la Corona de Mallorca a la Corona d'Aragó, ha esdevingut un referent per intentar justificar un suposat balearisme històric oposat a una concepció nacional catalana dels mallorquins, i, s'ha pretès una resistència dels illencs, a dit procés, que la nombrosa documentació aportada per Ensenyat —452 documents— en cap moment no legitima. Tal com as-

Miniatura del segle XV del *Còdex dels Privilegis dels reis de Mallorca* que representa el jurament dels privilegis del regne pel rei Jaume III de Mallorca (1315-1349)

senyala l'esmentat historiador, Pere el Cerimoniós ha estat una figura malmenada pels cronistes del Regne (Binimelis en el segle XVI, Dameto i Mut en el XVII) i pels historiadors illencs. Dins aquesta perspectiva interpretativa, caracteritzada per una visió sesgada del conflicte i influïda per un enfocament insularista, s'exceptua el gran cronista de la Corona d'Aragó, a l'edat moderna, Jerónimo Zurita, el qual ofereix un diagnòstic distint al del seus homònims mallorquins en considerar que els súbdits de Jaume III es trobaven agreujats per una fiscalitat agobiant i governats amb tirania, i amb desig d'esser reincorporats a la Corona d'Aragó.

Ensenyat ofereix una detallada exposició de les postures historiogràfiques

dels autors que han opinat sobre el tema, no solament dels illencs, sinó que també incorpora els de Catalunya Nord i els d'altres Països Catalans. Pel que fa a la historiografia balear i concretament la dels anys 1940 fins avui, adverteix una major professionalitat per part dels historiadors i nota l'adopció de mètodes de treball més adients. Tot plegat condueix a una visió menys apassionada i més objectiva de la realitat històrica de la reintegració. Això no obstant, l'autor ressenya algunes aportacions produïdes al llarg dels esmentats anys que presenten vestigis de les postures anteriors, entre les quals destaca la de l'arquitecte i humanista Gabriel Alomar per a qui el rei d'Aragó és una autèntica bèstia negra, a qui es deu imputar tots els mals de la Mallorca reintegrada al si de la Corona d'Aragó. Alomar, en una exposició més fabulosa que no documentada, s'afanya a mostrar l'existència, entre els mallorquins, d'un sentiment patriòtic que hauria conservat l'esperit d'autonomia que antany els hauria inculcat Jaume I el Conqueridor.

Entre els autors que modernament han contemplat el tema des d'una perspectiva més desafectada d'ideologies i tendències sentimentals envers el rei mallorquí, cal esmentar Joan Pons i Marcel Durliat per als quals, la reintegració va respondre a imperatius de la geografia, de la política i de l'economia. Semblant parer sosté Álvaro Santamaria qui, en el seu treball *Alba del Reino de Mallorca*, argumenta la constant històrica que vincula l'arxipèlag Balear amb la Península en general, i a Catalunya i a Llevant en particular.

Això no obstant, existeix un altre criteri historiogràfic assumit majoritàriament per autors contemporanis, el qual considera que malgrat el temps transcorregut des de la conquesta, la població mallorquina sentia les seves arrels catalanes i interpretava el conflicte com una pugna entre monarques feudals, aliena als interessos del poble. Tot i així, un important segment del poderós estament mercader no veia amb desgrat la reincorporació de Mallorca a una monarquia més forta com la catalanoaragonesa. Això explicaria l'escassa o nul·la resistència oposada pels mallorquins a la reintegració. En aquest sentit ho interpreta l'historiador Pau Cateura quan assenyala que els anys d'independència del Regne

de Mallorca no foren suficients per al sorgiment d'una consciència criolla. El mateix criteri manté l'historiador i polític Josep Melià en el seu assaig *La nació dels mallorquins*. Semblant resitura sosté Romà Pinya per a qui Jaume III posseïa un caràcter poc polític i poc realista.

Gabriel Ensenyat resumeix en tres punts la deformació dels fets que la historiografia romàntica del segle XIX ha presentat:

- La descripció moral que es fa de la persona de Pere IV.
- La visió dels fets ocorreguts.
- Les conseqüències posteriors que se'n deriven.

Personalment crec que aquesta presentació dels fets és assumida, no solament per la historiografia dels segle XIX, sinó per bona part de la del segle XX. Respecte a l'últim punt, això és, les conseqüències econòmiques i socials que resulten a conseqüència de la reintegració, és una qüestió que necessita d'un estudi clarificador ja que, majorment, s'ha tendit a culpar la política d'expansió per la mediterrània promoguda pel Cerimoniós, del desmesurat deute públic que arrossega la Universitat mallorquina i del desgavell financer, que, en bona part, incideix en el malcontentament popular i en les revoltes camperoles de 1391 i 1450.

Cert és que les campanyes de Sardenya i la guerra de Castella obliguen els mallorquins a gravoses contribucions —com als altres membres de la Corona d'Aragó— però això no és argument suficient per a culpar la política exterior del Cerimoniós de tots els mals que afligeixen la Universitat mallorquina. El deute públic a Mallorca s'inicia ja abans de la reintegració i a partir dels anys 1335/36 (regnat de Jaume III de Mallorca) quan encara no s'han iniciat les hostilitats amb el rei d'Aragó, la fiscalitat mallorquina assoleix quotes difícils de suportar. Almenys aquesta és una de les conclusions que vaig extreure de la comunicació *Els òrgans de govern de la Part a l'època de Jaume III*, presentada a les últimes Jornades d'Estudis d'Història Local, pendents de publicació. D'altra banda, el deute públic, que és una de les principals causes de conflictivitat social en el Regne de Mallorca durant la baixa edat mitjana, pesa fonamentalment sobre les classes productores: els menestrals i els pagesos.

Estàtua d'alabastre de Pere III

El sistema econòmic que s'instaura a Mallorca durant el segle XIV i que en el XV ja es troba ben arrelat, és un sistema que té al seu cim uns estaments dominants, ubicats a la Ciutat, que concentren els recursos econòmics i les institucions polítiques, i, mitjançant la instrumentalització del deute públic, copen el sistema financer. Aquestes classes, majoritàriament, inverteixen en censals —deute públic— essent les pensions o rendes percebudes una substancial, i a vegades única, font d'ingressos. Aquest important segment rendista i improductiu no té cap interès en modificar el sistema. No debades, tots els plans de redempció del deute públic promoguts durant l'últim terç del segle XIV i al llarg del XV, fracassen, i d'això, òbviament, no es pot culpar la política de Pere el Cerimoniós.

A la vista de tan controvertida i apassionada qüestió —la reintegració— es feia necessari un estudi exhaustiu del tema, estudi nodrit directament de les fonts que oferís una exposició científica, objectiva i rigorosa, que és el que ens presenta l'historiador Gabriel Ensenyat. La descripció dels fets -1343/1349- és minuciosa i amplament documentada.

L'autor no escatima referències documentals i no s'ha conformat a investigar els arxius situats a les comunitats que formaren l'extinta Corona d'Aragó, sinó que la seva recerca abasta els arxius nacionals de París.

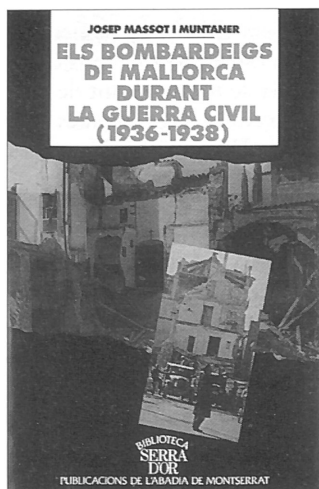
Un dels aspectes destacables de l'obra d'Ensenyat és el referit a les campanyes del Rosselló -1343/1334- i les operacions posteriors -1344/1348- fins a la campanya final de 1349. Aquest període que ens era gairebé desconegut i que cobreix un espai històric considerable, ens informa de tot un seguit de preparatius i d'accions promogudes pel malaurat Jaume III que permeten una apreciació més global i completa del conflicte. Aquesta dimensió en què Ensenyat insereix el procés reintegrador, ens duu a un altre plantejament, allunyat de la visió «insularista» tradicional que gairebé havia reduït l'operatiu al desembarcament de 1343 i a la batalla de Lluçmajor de 1349. La visió excessivament «illenca» de la reintegració pot explicar la «mitificació» creada entorn de l'últim monarca de la dinastia privativa. Aquest aspecte, unit als adjectius d'ordre moral reiterats contra el Cerimoniós (cruel, falaç, usurpador, maquiavèlic...etc.) per certa historiografia d'aquests últims anys, propera a la dreta balear més reaccionària, sovint ha estat utilitzat per fomentar la *balearitat* per oposició a la *catalanitat*.

L'interès de l'esmentada publicació, no tan solament consisteix en l'anàlisi global de les circumstàncies històriques que provocaren l'enfonsament de la Corona de Mallorca i en la profusa documentació que hi aporta l'historiador, sinó que es complementa amb una metodologia que orienta el treball en tots els vessants: polític, econòmic, social, militar, jurídic, institucional, etc. L'obra consta de dos volums, un primer dedicat a l'estudi del procés reintegrador (454 pàgs.) i un segon volum que inclou un apèndix documental amb 452 documents, un índex antroponímic i un índex toponímic (428 pàgs.). Per últim assenyalar que Gabriel Ensenyat escomet l'estudi incloent-hi totes les terres de la Corona, fins i tot, les del món catalano-aragonès, aspecte novedós i important sobretot si es considera que, fins avui, la historiografia balear a penes ho havia tengut en compte. ■

Guillem Morro

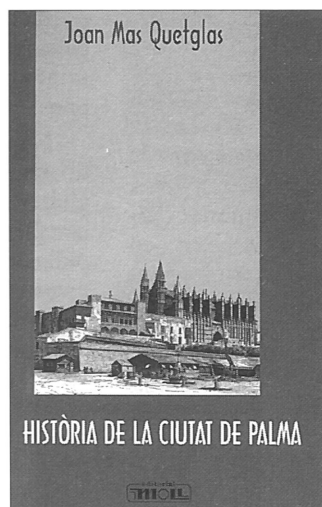
Mostrador

Josep Massot i Muntaner: *ELS BOMBARDEIGS DE MALLORCA DURANT LA GUERRA CIVIL (1936-1938)*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat («Biblioteca Serra d'Or», 200), 1998, 283 ps.

Amb el rigor i el detallisme documental a què ens té acostumats, Massot ens ofereix un estudi —que en complementa d'altres del mateix autor sobre la guerra civil— que tracta un tema en gran part ben poc conegut fins ara: els bombardeigs de Mallorca per l'aviació republicana. Els efectes d'aquestes accions, a més del pànic que produïren, foren més d'un centenar de morts i més de dos-cents ferits. A més, com diu, l'autor «feren malbé obres d'art, edificis i béns de tota mena i produïren una desmoralització profunda entre la població, malgrat els intents de les autoritats per aixecar-ne els ànims».

L'autor ens ofereix un estat de la qüestió, analític i prospectiu, sobre el tema dels valors, aproximant-se a la realitat social a partir de sis àmbits: família, educació, treball, religió, política i àmbit individual o personal. Vila-Abadal no ha fabricat una proposta de valors concebuda com a receptari. La seva intenció més aviat és la de promoure la reflexió i el debat. I sobretot l'autoreflexió del lector sobre cadascun dels àmbits amb què quotidianament conviu. Així i tot, a l'Epíleg hi podem trobar una sèrie de línies de pensament, clares i sintètiques, que d'alguna manera poden ser la via que ens dugui cap a l'adquisició de valors nous, enriquits amb els valors vells que convé que persisteixin.

Joan Mas Quetglas: *HISTÒRIA DE LA CIUTAT DE PALMA*. Mallorca, Editorial Moll («Col. Tomir», 33), 1998, 229 ps.

Una aproximació de caràcter divulgatiu a una ciutat que ja té més de dos mil anys d'història. Seguint el fil de la cronologia, i mitjançant capítols breus, escrits de forma amena i amb una notable eficàcia comunicativa, l'autor ens acostarà a les

diferents èpoques històriques de Palma: els romans i els vàndals, el domini musulmà, l'edat mitjana cristiana sorgida de la conquesta catalana de 1229, els temps difícils dels segles XVI i XVII, la desaparició del Regne de Mallorca amb el Decret de Nova Planta, l'inici de la modernització al llarg del segle XIX, el creixement demogràfic accelerat i la pèrdua del caràcter tradicional del segle XX... El llibre, a la part final, té una cronologia bàsica que és ben útil, malgrat el seu esquematisme, perquè permet adquirir una idea globalitzada de la història de la ciutat.

Josep Portella Coll: *LA CRISI DE 1898. LA VIVÈNCIA MENORQUINA DE LA DESFETA*. Maó, Menorca Segle XX («Contemporànies», 1), 1998, 119 ps.

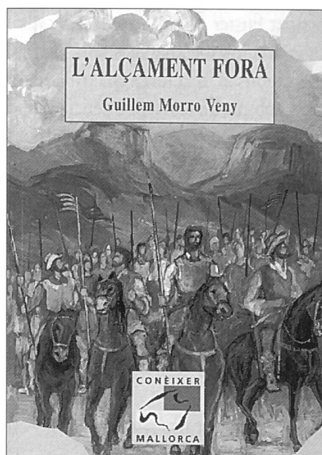
La commemoració del centenari de l'acabament de la guerra de Cuba, amb la consegüent independència de l'illa i la definitiva pèrdua de les colònies per part de l'Estat Espanyol, s'ha convertit a les Balears en l'estímul que ha originat un bon nombre d'investigacions històriques, la immensa majoria de les quals representen aportacions documentals noves, ben rigoroses des

del punt de vista científic. Ens en podem alegrar que no hi guati cap mena d'espanyolisme nostàlgic, ans al contrari. Allò que ha interessat als estudiosos han estat els efectes dramàtics que les guerres colonials produïren sobre un determinat sector social, les classes populars, i les repercussions ideològiques que, en un sentit i en l'altre, se'n derivaren. El menorquí Josep Portella ha fet una reconstrucció de l'impacte que les guerres colonials tengueren sobre la seva illa. Ens conta quina va ser l'actitud de la premsa, de l'església, dels sectors dirigents i de determinats personatges del progressisme polític. Així mateix, també ens parla de les repercussions sobre la vida quotidiana. El llibre, a la part final, ofereix tot un seguit d'apèndixs: la relació dels menorquins morts, la dels repatriats, un conjunt de textos en vers extrets de la premsa que parlen dels episodis o de les percepcions de la guerra.

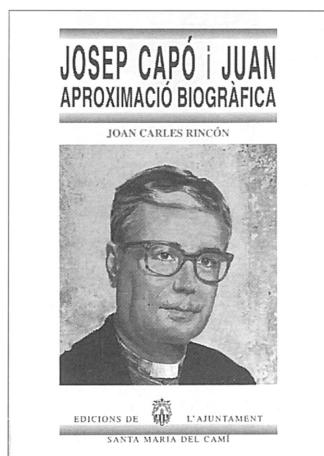
Jordi Casassas i Josep Termes: *EL FUTUR DEL CATALANISME*. Barcelona, Enciclopèdia Catalana («Proa. La Mirada»), 1997, 148 ps.

Dos importants historiadors afronten una aproximació al catalanisme, tant des de la perspectiva de la seva història com en la del seu futur immediat. És especialment interessant la part que es planteja una reflexió sobre tot un seguit de debats que ara mateix estan del tot oberts: la relació entre Catalunya i Espanya, el catalanisme dins el marc europeu, el debat entre sobirania i independència, la llengua i la cultura, el fenomen de la immigració, la importància de l'escola i dels mitjans de comunicació, la societat dual i les noves pobreses... Una de les conclusions més trascendents és que el catalanisme és un factor essencial de cohesió social.

Guillem Morro Veny: *L'ALÇAMENT FORA*. Palma, El Tall Editorial («Conèixer Mallorca», 4), 1997, 100 ps.

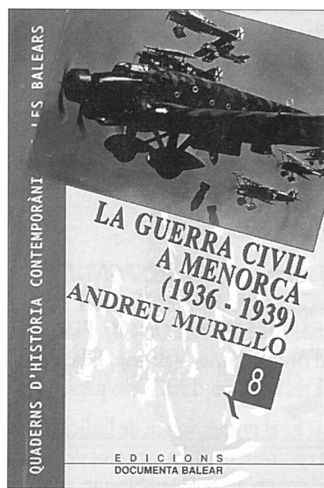
La revolta camperola de 1450 representa una commoció social de gran abast en la història de la nostra illa. Guillem Morro l'ha investigada a fons, fent ús de noves fonts documentals i, a la vegada, revisant el contingut d'altres que en massa ocasions havien estat objecte de lectures ideològicament apriorístiques. Amb la lectura de les pàgines del volum podem assabentar-nos de la realitat política, econòmica i social de la Mallorca del segle XV.

Joan Carles Rincon: *JOSEP CAPÓ I JUAN. APROXIMACIÓ BIOGRÀFICA*. Epíleg de Mateu Morro. Mallorca, Edicions de l'Ajuntament de Santa Maria del Camí («Publicacions Coanegra», 11), 1998, 105 pàgs.

Mossèn Josep Capó, prevere i historiador, va ser un dels noms que

varen mantenir la continuïtat de la nostra cultura en temps del franquisme més dur. Capellà, educador, erudit local, fundador de l'Obra Cultura Balear, patriota en el sentit més profund del concepte. La síntesi biogràfica que ha redactat J.C. Rincon és oportuna i, a la vegada, un reconeixement merescudíssim a la tasca d'un home que amb tossuderia i modèstia va treballar pels seus ideals religiosos i civils.

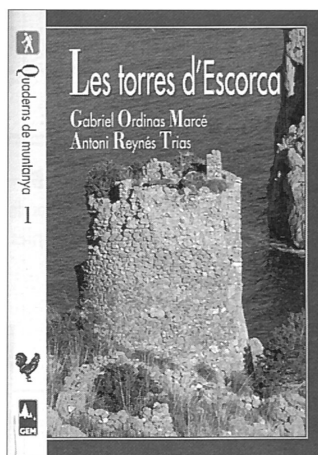
Andreu Murillo: *LA GUERRA CIVIL A MENORCA (1936-1939)*. Palma, Edicions Documenta Balear («Quaderns d'Història Contemporània de les Balears», 8), 1997, 64 ps.

Una síntesi magnífica de tot el que va succeir a Menorca els anys de la Guerra civil: el fracàs de l'alçament militar del juliol de 1936, el primer mig any de la guerra, l'època en què l'illa va estar sota el comandament del coronel Brandaris de la Cuesta, la rendició i la repressió de postguerra (febrer-abril 1939), l'economia de guerra i els proveïments i els aspectes internacionals del conflicte en les seves repercussions sobre l'illa.

Isabel Graña: *LA CULTURA A MALLORCA (1840-1936)*. Palma, Edicions Documenta Balear («Quaderns d'Història Contemporània de les Balears», 10), 64 ps.

Aquesta estudiantina s'ha especialitzat en l'estudi de la literatura

catalana de Mallorca i en els seus autors, especialment d'aquells que pertanyen a la segona promoció de l'anomenada Escola Mallorquina. En aquest volum fa una síntesi de quasi cent anys de les nostres lletres: de 1840, data de la publicació de la revista romàntica «La Palma», fita inaugural del moviment de la Renaixença, fins a 1936, quan l'esclat de la guerra civil estroncà amb violència el procés de reconstrucció i normalització cultural que havien impulsat els nostres escriptors. L'obra és dividida en quatre parts, corresponents a quatre períodes històrics: la Renaixença, el tombant de segle (1890-1909), la generació de 1917 i el projecte cultural de l'Associació per la Cultura de Mallorca, desenvolupat els anys vint i la primera meitat dels trenta.

Gabriel Ordinas Marcé i Antoni Reynés Trias: *LES TORRES D'ESCORCA*. Pròleg de Plàcid Pérez. Dibuixos d'Antoni Rebasca Ordinas. Palma, El Gall Editor-Centre Excursionista de Mallorca («Quaderns de muntanya», 1), 1998, 144 ps.

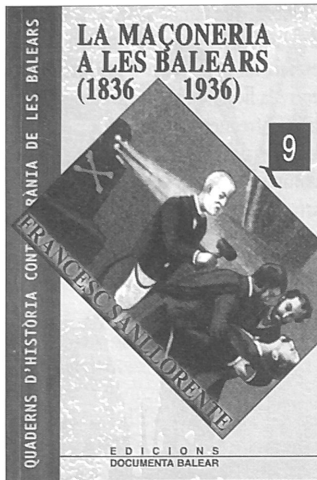
Una nova col·lecció que atendrà especialment la natura i el patrimoni historicoartístic. Els autors d'aquest volum són dos coneixedors profunds del terme d'Escorca, en tots els seus aspectes, i del patrimoni mallorquí, sobretot de l'etnològic. En aquesta ocasió ens ofereixen la descripció i la història de les torres d'Escorca, construïdes fa segles amb finalitats defensives i avui conservades en un estat arquitectònic que en la majoria dels casos podem qualificar de precari.

El llibre, que també analitza el sistema defensiu de la costa, així mateix ofereix un bon grapat d'històries, entre la llegenda i la realitat, que transcorregueren per aquells paratges. Un bon nombre de fotografies, dibuixos i plànols acaben per arrodonir un treball que certament és exemplar.

Diversos: *ESTUDIS DE LLENGUA I LITERATURA EN HONOR DE JOAN VENY. Volum I*. Pròleg i edició a cura de Josep Massot i Muntaner. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat («Biblioteca Abat Oliba», 187), 1997, 457 ps.

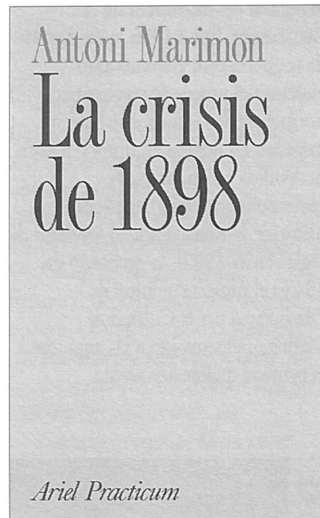
El filòleg camperaner ha desenvolupat una llarga i fecunda carrera de professor universitari i d'estudis de la llengua catalana. Ara els seus amics i deixebles li han volgut manifestar agraïment i admiració. I la millor manera de fer-ho ha estat un volum en el qual s'hi troben múltiples col·laboracions valuoses, amb una majoria de signants mallorquins, precedides per un article on es relacionen totes les publicacions de l'homenatjat. Dels articles, una bona part fan referència a Mallorca: temes específics, tant de literatura com de llengua, relacionats amb R. Llull, Guillem de Torroella, Benet Espanyol, Pere Antoni Figuera, Antoni M. Alcover, Miquel Costa i Llobera, Miquel Ferrà, Rafel Ginard, Llorenç Villalonga...

Francesc Sanllorente: *LA MAÇONERIA A LES BALEARS (1836-1936)*. Mallorca, Edicions Documenta Balear («Quaderns d'Història Contemporània de les Balears», 9), 64 pàgs.)

Un tema que fins fa molt poc no havia estat gens estudiat pels historiadors. En aquest volum s'ofereix una visió sintètica de l'evolució de la maçoneria a les Balears al llarg de tot un segle. En els dos primers apartats es descriu l'activitat, l'ideari i la composició sociològica de les diverses lògies. Els apartats tercer i quart

analitzen, respectivament, la propaganda antimaçònica desenvolupada per l'Església il·lenca i la repressió de què va ser objecte des del 1936 pel règim franquista, fet que va suposar la seva desaparició. El llibre es tanca amb unes conclusions generals.

Antoni Marimon: *LA CRISIS DE 1898*. Barcelona, Editorial Ariel («Ariel Practicum», 1998, 222 pàgs.)

El llibre es divideix en dues parts: la primera és un estudi sobre les colònies

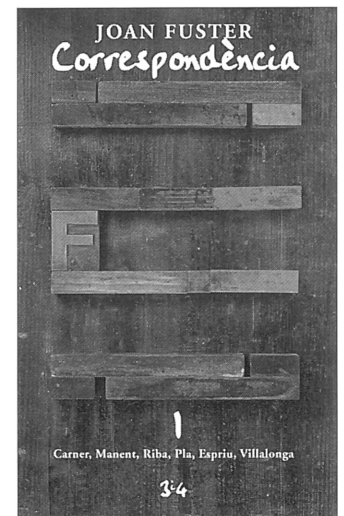
espanyoles de Cuba i Filipines abans de les guerres de 1895-1898, després fa la crònica del conflicte i analitza les repercussions socials, polítiques i econòmiques que se'n varen derivar, i finalment assenyalava les seves conseqüències ideològiques i polítiques; la segona part és un extens i molt interessant aplec documental, amb la particularitat que molts dels textos procedeixen del bàndol no governamental, tant dels cubans, portoriquenys o filipins com dels sectors ideològics dissidents de la Restauració. Amb la lectura d'aquest volum ens podem aproximar sense massa intermediaris al conflicte bèl·lic i colonial de fa cent anys.

Joan Fuster: *CORRESPONDÈNCIA (CARNER, MANENT, RIBA, PLA, ESPRIU, VILLALONGA)*. Pròleg d'Antoni Furió. València, Edicions Tres i Quatre, 1997, 336 pàgs.

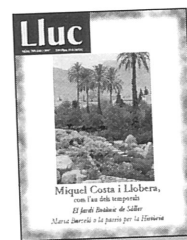
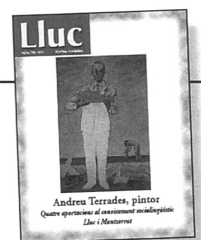
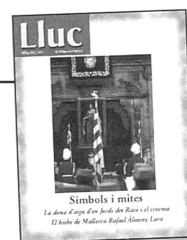
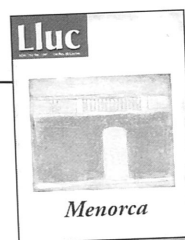
És el primer volum de l'edició de l'epistolari del gran escriptor de Sueca, el volum del qual sembla que sobrepassa les vint mil cartes. Si tenim en compte el paper central que va

ocupar Fuster durant tres dècades i la categoria intel·lectual dels seus corresponents, a la força ens trobarem amb volums de correspondència que tenen un gran interès documental, imprescindibles per a conèixer la vida i els pensaments dels qui les intercanviaren. El llibre així mateix té un *Appendix* en el qual s'hi recullen articles diversos que fan referència als signants de les cartes.

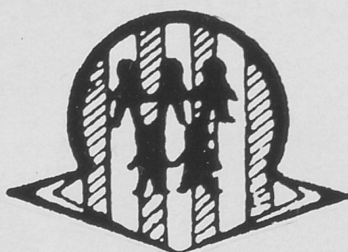

ANY 1997

- **Menorca**
Número monogràfic
- **Símbols i mites**
La dona d'aigo d'en Jordi des Racó i el cinema
El bisbe de Mallorca Rafael Álvarez Lara
- **Andreu Terrades, pintor**
Quatre aportacions al coneixement sociolingüístic
Lluc i Montserrat
- **Miquel Costa i Llobera,**
com l'au dels temporals
El Jardí Botànic de Sóller
Maria Barceló o la passió per la Història

- **Blai Bonet**
La Música a Mallorca
La presència d'Ibsen a la Mallorca d'entre els dos segles

FUNDACIÓ
«SERVEIS DE CULTURA PER AL POBLE»

Per a la promoció popular de la nostra cultura
estam al vostre servei

Demanau informació a:

Carrer del Mar, 6 - 3er • 07012 PALMA

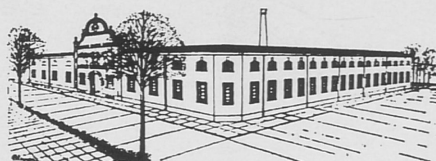

Restaurant
SA FONDA

ESPECIALITATS
CABRIT DE MUNTANYA
PORCELLA
ARRÒS BRUT - PAELLA

Tel. 51 70 22

LLUC

FÀBRICA D'ARTICLES DE PELL

guants

bosses

peces de vestit

i marroquineria en general

Gran Via de Colón

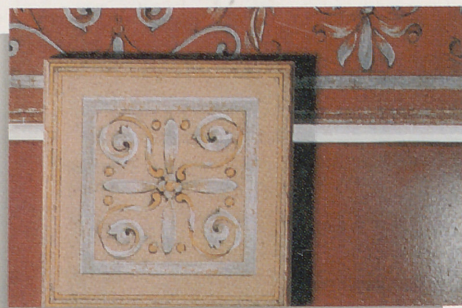
Telèfon 50 19 00

INCA

BANYS, TRESPOLS I REVESTIMENTS,
CALEFACCIÓ, AIRE CONDICIONAT...

TOT

de Massanella

Roca

MASSANELLA S.A.

Ctra. de Valldemossa, 44. - Tel 75 03 45 - Palma